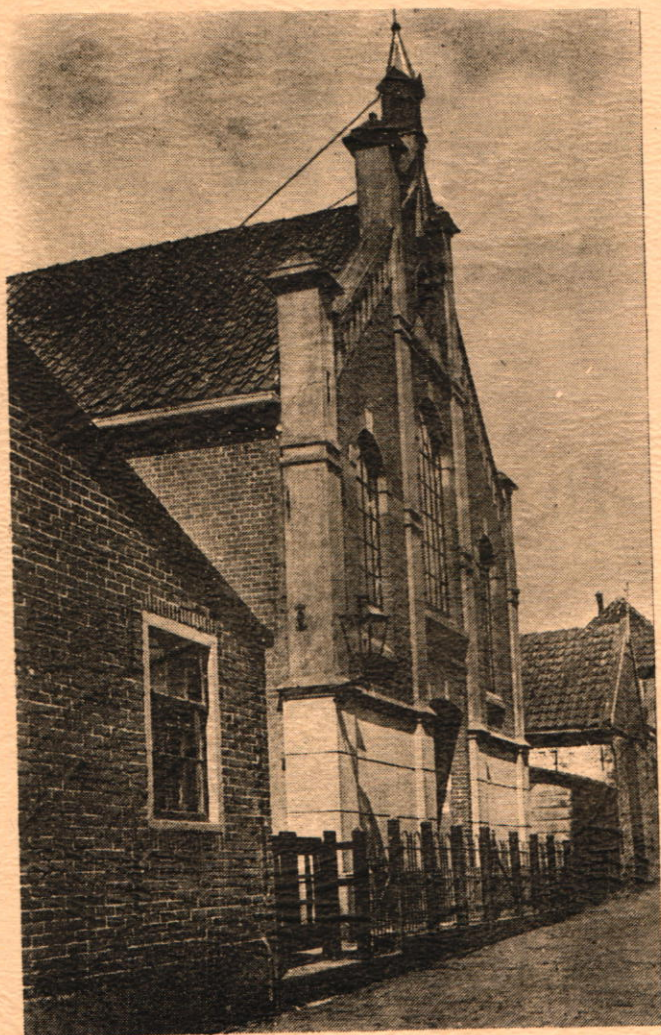

GEREFORMEERDE KERK MONNICKENDAM

1889 -1989

*afbeelding voorzijde:
het kerkgebouw in de Schoolstraat
naar een foto gemaakt door ds. Kuijper in 1936
in gebruik als kerk van 19 dec. 1894 tot 23 okt. 1966*

**GEREFORMEERDE
KERK
MONNICKENDAM**

1889 -1989

uitgave van de Gereformeerde kerk
te Monnickendam

1989

1937-4-1-1

1937-4-1-1

1937-4-1-1

1937-4-1-1

WOORD VOORAF

Veel mensen hebben aan dit boekje meegewerkt: dhr. G. Bont, die het drukwerk verzorgde, de oud-predikanten en mevr. Diekema die een schriftelijke bijdrage leverden en de heren D. Klok en J. Mars, archivaris en oud-archivaris van onze kerk.

Ook ben ik dank verschuldigd aan dhr. D. Oosterveld, die mij enige belangrijke stukken uit het archief van de Hervormde gemeente ter beschikking stelde, aan dhr. L. Appel te Warnsveld, Monnickendamkenner bij uitstek, die voor mij enig speurwerk verrichtte in de archieven van de burgerlijke gemeente, en aan mevr. Horjus, Hans Klok, Erik Heusinkveld en al die andere gemeenteleden die iets hebben bijgedragen uit hun herinneringen en/of fotoalbum. Zonder al die mensen zou er van deze uitgave niet veel terecht zijn gekomen.

Vooraf moet mij nog een ding van het hart. Geschiedenis wordt niet geschreven door een schrijver maar door al de mensen die er midden in staan. De schrijver kan alleen maar navertellen. Hopelijk doet hij het goed. Wat betreft de nu volgende geschiedschrijving van de Gereformeerde kerk te Monnickendam kan ik nu al zeggen dat dit maar zeer ten dele is gelukt. Want ik heb slechts iets kunnen weergeven van de geschiedenis van de kerkelijke organisatie. Ik kan alleen maar hopen dat er af en toe ook iets in doorklinkt van de gemeente daarachter, waarvoor die organisatie was bedoeld. Hopelijk wordt aan de lezer ook iets duidelijk van het plezier, de interesse, het respect en soms ook de verbazing waarmee aan dit boekje is gewerkt.

Monnickendam, zomer 1989

Klaas Spronk

TER INLEIDING

Het is de bedoeling van dit boekje om in woorden en beelden enige indrukken te geven van honderd jaar Gereformeerd leven in Monnickendam. Er is niet gestreefd naar volledigheid. Daarvoor kan verwezen worden naar het geschrift van dhr. J. Mars, *Geschiedenis van de Gereformeerde Kerk te Monnickendam 10 juli 1889 tot 10 juli 1980*, een uittreksel uit de notulen van de kerkeraad met af en toe een kanttekening van de schrijver, die immers zelf nauw betrokken was bij een groot deel van die geschiedenis. Een samenvatting van dit boek werd in afleveringen gepubliceerd in de Kerktelefoon onder de titel "Uit de oude doos". Het boek zelf is helaas niet gepubliceerd. U kunt het vinden in het archief.

Bij de voorbereiding op dit boekje is dankbaar gebruik gemaakt van het werk van dhr. Mars. Daarnaast zijn de notulen geraadpleegd van de "Kerkelijke Kas", van de kerkeraad van de Hervormde gemeente, van de Hervormde kerkvoogdij en van de kerkeraad van de Gereformeerde kerk in Broek in Waterland. Van de laatstgenoemde notulen is er overigens ook een uittreksel van de hand van dhr. Mars aanwezig in het archief.

Behalve de genoemde notulenboeken bleken de archieven van de Hervormde gemeente en de Gereformeerde kerk nog een aantal belangwekkende brieven uit de beginperiode van de Gereformeerde kerk te bevatten. Ook in het archief van de burgerlijke gemeente (bewaard) in het streekarchief te Purmerend) en in oude jaargangen van de Nieuwe Noordhollandse Courant waren interessante gegevens te vinden.

Tenslotte kon ik nog putten uit de bron van de herinnering van enkele oudere gemeenteleden. Dat was zeker niet de minst belangrijke bron van informatie.

De nadruk in de bijdrage van de schrijver dezes ligt op de weergave van de gebeurtenissen rond het ontstaan van de Gereformeerde kerk in Monnickendam. De daarop volgende geschiedenis wordt verder in grote lijnen chronologisch weergegeven met af en toe een kleine uitweiding over bepaalde onderwerpen. De periode vanaf 1943 komt voornamelijk aan de orde via de bijdragen aan dit boekje van de nog in leven zijnde oud-predikanten en van mevr. Diekema.

ROND HET ONTSTAAN

De geschiedenis van de Hervormde gemeente en de Gereformeerde kerk in Monnickendam kan natuurlijk niet los gezien worden van de ontwikkelingen zoals die zich landelijk voordeden. De spanningen binnen de Nederlandse Hervormde Kerk leidden tot een aantal scheuringen, waarvan de Afscheiding in 1834 en de Doleantie vanaf 1886 de bekendste en de grootste zijn.

De Afscheiding blijkt aan Monnickendam, zoals aan bijna heel Noord-Holland, voorbij te zijn gegaan. Slechts enkele Monnickendammers hebben zich erbij aangesloten. In het archief van de Hervormde gemeente bevindt zich een brief gedateerd 12 juni 1840 waarin de echtparen Jacob de Hart/Adriana van Waveren en Jacob Luyten/Antje Esselman te kennen geven dat zij zich met hun kinderen afscheiden van het Hervormde kerkgenootschap en "zich vereenigen met die Gemeente, welke (...) in leer, tucht en dienst vasthoudt aan de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland (...) wenshende met die Gemeente den hals te buigen onder het juk Jesu Christi, het eenige Hoofd Zijner uitverkoren Gemeente". De genoemde gemeente bevond zich voor hen in Amsterdam. Ook ene Jacob Buttermann, die zich volgens een briefje van 10 december 1860 onttrok aan de Hervormde gemeente, zou zich bij de Afscheidenen hebben aangesloten.

Nu speelde de Afscheiding zich in eerste instantie vooral af in het oosten en noorden des lands; de brandhaard van de Doleantie lag veel dichterbij. Men sprak indertijd wel van het "Amsterdams conflict". Het ligt dan ook voor de hand dat dit ook het nabij gelegen Monnickendam meer betrof. In de vergaderingen van de kerkeraad van de Hervormde gemeente komt het zijdelings aan de orde via het herhaaldelijk gedane verzoek van de in 1880 door Abraham Kuiper en de zijnen gestichte Vrije Universiteit om financiële steun. Dit kon leiden tot heftige discussies, zoals in de vergadering op 9 november 1885.

De voorzitter van de kerkeraad, ds. H.J. Hartgerink (bevestigd op 18 mei 1884), had nog geprobeerd dit onderwerp te vermijden. Dat was hem, zoals uit de notulen blijkt, niet gelukt. De scribe, ds. D.J.M. Wüstenhoff

(deze tweede predikant was bevestigd op 4 oktober 1885), schrijft daarin dat alle zaken afgehandeld leken, maar dat dan één van de ouderlingen, J. Kater Kzn, vraagt naar een bericht dat volgens hem ingekomen zou moeten zijn: waarom is dat niet voorgelezen? De scriba zegt niets te hebben ontvangen, de voorzitter wel, maar de brief zou zijn zoek geraakt. Hij wil wel kwijt dat hij tegen de collecte is waarom in die brief wordt gevraagd. De scriba is wat terughoudender. Hij geeft te kennen dat het voor hem "een zaak van biddende overweging is of hij nog langer voor de Vrije Universiteit op Gereformeerde grondslag zijn kan, waar er zijns inziens zoveel zaken zijn die tegen de Schrift en zijne heiligste Overtuiging ingingen". De zaak eindigt ermee dat "na lange doch in eene geest van broederlijke gevoerde discussie tusschen den voorzitter en den scriba" de beslissing vanwege het late tijdstip wordt uitgesteld.

Op de volgende vergadering (30 november 1885) komt het tot een stemming. Het voorstel van Kater om de gevraagde kollekte te houden wordt met de kleinst mogelijke meerderheid (6 tegen 5 stemmen) verworpen. Daarop verzoekt de indieneer van het voorstel om in de notulen te laten opnemen "dat het hem zeer leed deed dat zijn voorstel voor een kollekte ten behoeve van de eenige Universiteit in den lande waar Gods Woord in eere is, door den kerkeraad verworpen was".

Het verloop van deze kwestie mag typerend heten. Het tekent de spanning en de verhoudingen binnen de kerkeraad. Blijkbaar zitten de beide predikanten niet op één lijn. Ds. Hartgerink is fel gekant tegen Kuyper en zijn aanhang. Ds. Wüstenhoff lijkt meer sympathie te hebben voor hun beweegredenen, wat minder evenwel voor hun stijl. Hun meningsverschillen blijven wel bespreekbaar. De tegenstelling tussen ds. Hartgerink en ouderling Kater blijkt echter heel groot en zal alleen nog maar groeien.

Deze J. (Joris) KATER Kzn (geb.1827) is bepaald niet de eerste de beste. Hij is een geacht kerklid. Vele jaren was hij scriba van de kerkeraad. Daarbij is hij ook nog voorlezer in de kerkdiensten. Hij stamt uit een roemrucht Monnickendams geslacht van scheepsbouwers (zie over deze familie het artikel van L. Appel in Jaarverslag 1988 van de Vereniging Oud Monnickendam, blz.31-75.83). Deze van oorsprong Doopsgezinde familie neemt in de negentiende eeuw een vooraanstaande plaats in temidden van de Hervormde gemeente. Dat blijkt onder meer uit het grote aantal familieleden dat deel uitmaakt van de colleges der notabelen en der kerkvoogden. Opvallend is dat daar plotseling een einde aan komt: na 1876 verdwijnt de naam Kater uit de lijsten der notabelen en kerkvoogden. Alleen

in de kerkeraad was de familie dus nog vertegenwoordigd.

In 1886 hoopt zich daar de conflictstof op. Want, ook al zou men dat misschien gewild hebben, men krijgt niet de gelegenheid deze zaak te laten rusten. Op 4 januari 1886, als het kerkelijk conflict in Amsterdam op zijn hoogtepunt is, komt er in Monnickendam een brief van prof. Hoedemaker, hoogleraar aan de V.U., ter tafel. Daarin wordt gevraagd om steun aan de door de classis geschorste ambtsdragers te Amsterdam en om aan de synode te vragen om een extra synodevergadering naar aanleiding van deze kwestie. Men gaat niet opnieuw een discussie aan, "daar het gevoelen der aanwezige broeders aangaande het kerkelijk Konflikt te Amsterdam niet onbekend was". Beide voorstellen van prof. Hoedemaker worden verworpen, met respectievelijk 6 tegen 3 en 8 tegen 1 stemmen. Bij de toenemende spanning zijn er dus vergeleken met de vergadering van 30 november 1885 minder die kiezen voor de Dolerenden. Er blijft een harde kern over bestaande uit de ouderling J. Kater en de diakenen J. Oosterveld Gzn en P.J. Verdam.

Tekenend voor de verslechterende verhoudingen is een passage uit de notulen van de kerkeraadsvergadering van 15 juli 1886, volgens welke dhr. G. v.d. Berg opmerkt dat J. Kater "na het eindigen van de laatstleden zondag gehouden godsdienstoefening van den voormiddag den Predikant Ds. Hartgerink onkiesch bejegend had".

Dat zat blijkbaar in de familie Kater - Appel noemt ze "onstuimig maar bovenal eerlijk" - want van een bloedverwant, Tijmen Kater, weten we dat hij in 1789 is aangeklaagd bij de burgemeester wegens "openbare storing in de godsdienst" in de Grote Kerk en "oproerige gesprekken".

Een kleine eeuw later komt het niet tot een aanklacht. Na hoor en wederhoor van de betrokkenen wordt het incident gesloten. Maar de spanningen blijven. Kater geeft in een volgende vergadering te kennen dat hij geen dienst kan doen als ouderling bij de viering van het heilig Avondmaal. De andere ouderlingen stellen zijn "gemoedsbezwaren" niet ter discussie, want zij willen volgens de aantekeningen van ds. Wüstenhoff "niet de weg van geweld in slaan".

Wanneer ouderling Kater echter tijdens de vergadering van 7 januari 1887 de vraag aan de orde stelt "of de kerkeraad met het oog op de toestand der kerk voornemens is om onder het verband der Synodale Organisatie te blijven, ja dan neen", is men hem minder ter wille. Op advies van de beide predikanten wordt met 7 tegen 3 stemmen besloten deze vraag niet eens in bespreking te geven. Alleen al de behandeling daarvan ziet men als verraad aan de kerk. In veel plaatsen had dit immers geleid tot een breuk met de Nederlandse Hervormde Kerk.

Op diezelfde vergadering geeft Kater te kennen dat hij stopt als voorlezer in de kerkdienst. Hij onttrekt zich dus duidelijk aan deelname van de kerkdiensten. Toch stemt hij enige tijd later, als hij opnieuw door de gemeente verkozen is, in met zijn benoeming als ouderling.

Inmiddels was landelijk gezien de Doleantie in een stroomversnelling geraakt. De Dolerende kerken schoten als paddestoelen uit de grond. Men noemde zich "Nederduitsch Gereformeerde Kerken". De benaming "Gereformeerd" is enigszins verwarrend, omdat het de oude naam is van de Hervormde Kerk. Maar men kiest juist deze naam, omdat men de nieuwe Dolerende gemeenten beschouwt als de ware voortzetting van de kerk der vaders.

Van 11 tot 14 januari 1887 was er een Gereformeerd Kerkelijk Congres in Amsterdam. Het doel was om "een algemene beweging te wekken en te leiden om al onze kerken van onder het juk der synodale hiërarchie uit te brengen en aan Christus, haar Koning, te hergeven". Dit congres was belegd voor kerkleden "die niet schromen voor de belijdenis van dat Koningschap tegenover de synodale hiërarchie uit te komen en dit met hun naam te willen ondertekenen". Die handtekeningenlijst was dus een soort oorlogsverklaring. Tijdens het congres werd dan ook verteld hoe je plaatselijk te werk moet gaan om "het juk af te werpen".

De reactie van Hervormde zijde was fel: alle ambtsdragers die hun handtekening gezet hadden op die bewuste lijst moeten door de classicale besturen worden geschorst. Ook in de kerkeraad van Monnickendam komt het ter sprake. Ds. Hartgerink vraagt tijdens de vergadering van 10 februari 1887: "In welke betrekking staat iemand die getekend heeft op het Amsterdamsch nederduitsch gereformeerd kongres tot de Nederlandse Hervormde kerk?" Op dat moment ziet de kerkeraad echter geen reden verder op deze zaak in te gaan.

Op de vergadering van 14 maart echter des te meer! Van het classicale bestuur is een brief ontvangen waarin gemeld wordt dat dhr. Kater de beruchte handtekening heeft gezet en daarom niet bevestigd mag worden als ouderling. Het gaat hier evenwel nog slechts om een gerucht. De kerkeraad staat nu voor de vraag of het echt waar is. Diaken Verdam zegt dat hij het een bedenkelijke vorm van inquisitie zou vinden als men ouderling Kater nu voor het blok zou zetten. Laat het classicale bestuur eerst maar met bewijzen komen. Hij stelt voor om de brief alleen maar voor kennisgeving aan te nemen. Diaken Oosterveld valt hem bij. De overige kerkeraadsleden willen echter wel van Kater weten of hij inderdaad zijn handtekening heeft gezet. Maar die acht zich niet verplicht om daarop te antwoorden. Evenmin wenst hij te zwichten voor de aan-

drang vanuit de kerkeraad om voor zijn (her)benoeming te bedanken.

De zaak gaat nu weer terug naar de classis. Verdam wil nog wel kwijt dat hij de handelwijze via zo'n anonieme aanklacht verafschuwt. Ook ds. Wüstenhoff keurt het af dat hier niet met open vizier wordt gestreden. Hij moet daarom wel zeer onaangenaam verrast zijn als uit het antwoord van het classicale bestuur blijkt dat de aanklacht van ds. Hartgerink kwam. Een hieruit voortvloeiende motie van afkeuring tegen zijn collega wil hij echter niet onderschrijven. Alleen Verdam en Oosterveld stemmen vóór, terwijl er drie blanco stemmen zijn. Kater had niet meegestemd. Hij had zich bij de bespreking van deze zaak terug getrokken.

Het classicale bestuur zet door: er wordt geen toestemming gegeven voor de herbevestiging van Kater. Zijn zwijgen bij de vraag of hij de bewuste handtekening had gezet wordt (terecht) als toestemmen opgevat.

Op de kerkeraadsvergadering van 20 juni '87 komt een brief ter tafel, waarin aan de kerkeraad gevraagd wordt om de "Reformatie hunner kerk" ter hand te nemen. Het is dezelfde vraag als die welke Kater zes maanden terug aan de orde wilde stellen. Deze keer komt hij van drie oud-ambtsdragers, namelijk K. Klaver Jr (in september '86 voortijdig opgestapt als ouderling om op dat moment onduidelijke redenen), K. Veen (op dat moment voorlezer in de kerkdiensten) en K. de Boer. Deze brief geeft aan waar nu precies de knelpunten liggen:

In de 16e eeuw is hunner (nl. van de kerkeraad K.S.) kerk juist door haar protest tegen de Hiërarchie gereformeert geworden.

Weer een Hiërarchie te dulden is alzoo het werk der Vaderen te niet te doen en ons langzamerhand en ongemerkt op Roomsche paden te leiden.

En overmits allen kerken met elkaar in één verband staan en dan ook hun Kerk mede verantwoordelijk bij God en Menschen staat, voor het bederf dat uit de Synode over de Kerken komt, en derhalve ook voor de vervolging van Gods volk in Amsterdam, Rotterdam en andere plaatsen, ook thans in Monnickendam, waar een onzer meest geachte Broeders, door het Classikaal bestuur voor zijn kerkelijk ambt werd afgewezen, zoo verstaan zij niet, hoe de Kerkeraad deze zaak nog op zich laat liggen.

Zij hadden gehoopt en verwacht dat hun Herders en Opzieners naar de beloften bij de bevestiging in hun ambt gedaan ook in deze zaak over de Kudde zouden gewaakt hebben.

Nu zij hier echter niets van hooren, en zij als geloovigen ook op hun ambt hebben toe te zien, wenden zij

zich tot den Kerkeraad, om te mogen weten, of de Kerkeraad deze zaak ter hand neemt, dan of zij, door te zwijgen en stil te zitten, hun op het ambt der geloovigen schuift.

Deze brief, waarin dus ook de kwestie Kater wordt aangeroerd, wordt terzijde gelegd. Alleen diaken Oosterveld wenste een bespreking. Maar zo iets bleek inmiddels onmogelijk te zijn. Daarvoor was er al teveel persoonlijke eer in het geding. Men zou op eerdere besluiten moeten terugkomen en dat zou voor velen - niet in de laatste plaats voor ds. Hartgerink - gezichtsverlies betekenen. Zo kwam het ook in Monnickendam niet tot een inhoudelijke discussie en werd er slechts gestreden op het vlak der kerkrechtelijke procedures.

Achteraf kun je zo iets alleen maar betreuren. Want het is de vraag of men kerkelijk gezien wel zo ver van elkaar af stond. De toenmalige predikanten van de Hervormde gemeente in Monnickendam kon men in ieder geval niet van vrijzinnigheid betichten.

Maar nu gebeurt wat in de brief werd aangeduid als de uitoefening van het ambt der gelovigen: een aantal leden der kerk neemt zelf het initiatief tot de zogenaamde reformatie der kerk.

Er waren al enige tijd bijeenkomsten van mensen die niet tevreden zijn met wat er in de Hervormde kerk gebeurt. Deze "Evangelisatie" geschiedde in een huis aan de Havenstraat (tegenover rokerij De Groot). Een aantal van de mensen die daar hun godsdienst oefeningen hielden zou later overgaan naar de Gereformeerde kerk. Naast de Evangelisatie kwamen er nu ook bijeenkomsten van Dolevenden (dat wil zeggen van hen die "treuren" over het verval van de vaderlandse protestantse kerk). Men kwam bijeen bij mensen thuis. Eerst ten huize van Wijnard Kool in de Kerkstraat en later, toen dat huis te klein werd, bij Gerrit Snieder aan het Zuideinde.

Op vrijdagavond 12 januari 1888 ondertekenen de aanwezigen in het bijzijn van ds. D.J. Karssen uit Amsterdam een plechtige verklaring waarmee ze te kennen geven dat ze bereid zijn om mee te helpen aan de reformatie van de kerk in hun woonplaats "naar den Woorde Gods en in zijn kracht" (zie de afbeelding op blz. 12-13). Tot de ondertekenaars behoren ook de eerder genoemde kerkeraadsliden J. Oosterveld Gzn en P.J. Verdam.

Blijkbaar is men niet naar buiten getreden met deze verklaring, want er is niet op gereageerd door de Hervormde kerkeraad zoals men dat eerder deed bij de kwestie Kater. Wel is het opvallend dat er een aantal strubelingen zijn waarbij de heren Oosterveld en Verdam een rol spelen. Zo is er enige ophef in de kerkeraad over

de huizen waar de Do-
lerenden aanvankelijk
samenkwamen:
links het huis van
de fam. Kool in de
Kerkstraat (tegen-
woordig nr.3)
onder het huis van
de fam. Snieder aan
het Zuideinde (te-
genwoordig de pas-
torie van de Luther-
se gemeente)

de verklaring van 12 januari 1888 waarmee de onder-
tekenaars te kennen geven desnoods te willen breken
met de Hervormde kerk
(verkleind tot ca. 2/3 van het origineel)

Wij, ondertekenden, alle meerderjarige leden
van de Federatieve gereformeerde (of Herv.) Kerk te Wonne-
schendam (gstedel. w. l., gstedel. w. l. nog niet tot het Heili-
ge Avondmaal toe gelaten), betuigen met deze Onders-
tekening:

ten 1de Dat zij in hunne schuld voor God liggen, naar-
dien zij reeds zoo lange jaren liefdeloos en werkloos de
breuken van de Kerk te Wonne hebben aangerien;

ten 2de Dat de gehele Hervormde organisatie, dies
even als de Pauselijke kerkregering, een wettelijke Hiera-
chie is, het even van de Afgeleide van Koning Jezus aan
Zijne Kerken onmogelijk maakt;

ten 3de Dat zij, na de schrikkelijke wijze waarop
de Synodale Hiearchie in het afgelopen jaar tegen
de gehoorzame belijders des Woords is gaan vreden, niet
langer met hunne Kerk onder deze Hiearchie mogen
blijven;

en ten 4de Dat zij uit dien hoofde bereid zijn, om de
Kerk des Woords in hun woonplaats op den grondslag des
zelfde belijdenis, waarop zij Sedert de afwijping der
Pauselijke Hiearchie stand, en teekens nog staat, naar
den Woord Gods en in zijn kracht nogmaals te helpen
reformeerden.

Naamen	Woonplaats	Beroep	Opmerkingen
J. Oosterbeek F. J. Oosterbeek Helmig	Wonnenschendam - idem -	Lantman	Niemand

ding van wat hij had ontdekt in het boekje van de diakonie.

Interessanter nog dan deze aanklachten is de manier waarop de kerkeraad zijn verdediging tegenover de classis begint. In een door ds. Hartgerink opgestelde brief d.d. 24 juli 1888 wijst men allereerst op het optreden van Verdam bij de kwestie Kater. Had hij daarbij het classicaal bestuur niet een college van inquisiteurs genoemd? "Vreemd dat hij nu bij zulk een door hem veracht Classicaal Bestuur nog wil komen met eenige aanklacht. Wat hem daar toe drijft is naar de meening van den kerkeraad 1. het plan om onrust te verwekken ten einde hierdoor voordeel te behalen voor de doleerenden, 2. spijt, dat hij als diaken niet is herkozen. Dit laatste is echter juist geschied, omdat hij doleerendgezind is en in de kerkeraadsvergaderingen steeds onrust trachtte te verwekken."

Desalniettemin ziet het classicaal bestuur zich genoodzaakt dhr. Verdam op de genoemde punten in het gelijk te stellen. En als er dan misschien kwaadwilligheid bij de briefschrijver achter zit, dan moet men maar wat voorzichtiger zijn om geen aanleiding te geven tot zulke klachten.

Diaken Oosterveld houdt zich bij dit alles op de achtergrond. Hij is bijna steeds afwezig op de kerkeraadsvergaderingen. Begin januari 1889 bedankt hij voortijdig als diaken. In de kerkeraad wordt dat slechts ter kennisgeving aangenomen.

Aan de andere kant zijn er ook aanwijzingen voor dat de Hervormde kerkeraad de zaak niet helemaal op zijn beloop wil laten. In de vergadering van 15 maart 1889 wordt - tegen de zin van ds. Hartgerink - een brief opgesteld gericht aan alle leden die niet meer in de kerk komen. In "broederlijke geest" wil men die leden er op wijzen en "ernstig en in liefde vermanen" dat deze verkeerde gewoonte "in strijd is met de belijdenis eenmaal door hen afgelegd voor God en de Gemeente". Tot de geadresseerden behoren vele leden die later de Doleantie blijken te zijn toegedaan. De oproep van de kerkeraad heeft dan ook niet veel opgeleverd.

De Dolerenden zijn al druk bezig hun eigen zaken te regelen. Allereerst wordt de vereniging "de Kerkelijke Kas" opgericht, een tegenhanger van de Hervormde kerkvoogdij. De hiervoor noodzakelijke koninklijke goedkeuring wordt verleend op 6 april 1889. Vervolgens vindt op dinsdag 10 juli de verkiezing van ambtsdragers plaats.

De Hervormde kerkeraad is van dit alles goed op de hoogte. Op de vergadering van 17 juli komt de circulaire ter sprake met de uitnodiging voor die een week eerder gehouden vergadering (volgens het kasboek van de Kerke-

lijke Kas waren er 300 convocatiebiljetten verspreid). Maar men besluit te wachten met een reactie tot de eventuele bevestiging van de gekozenen.

Op die tiende juli werden onder leiding van ds. H. W. van Loon uit Amsterdam J. Kater en G. Mars tot ouderling en W. Kool en J. Oosterveld tot diaken gekozen. Ze werden in het ambt bevestigd op zondag 18 augustus 1889

de pastorie in de Kerkstraat, welke aanvankelijk dienstdeed als kerkgebouw

door ds. D.J. Karsen. Waarschijnlijk gebeurde dit in het dat jaar aangekochte gebouw aan de Kerkstraat. Volgens het kasboek had men dit huis in mei '89 gekocht van de naar Amsterdam verhuisde weduwe van dokter W. Van Loon voor f 1850,-. Daarbij behoorde waarschijnlijk ook het tot het bezit van de Kerkelijke Kas gerekende achterhuis aan de Oude Zijds Burgwal.

Men had het huis aan de Kerkstraat laten opknappen (o. a. door het schildersbedrijf van A. Oosterveld, de voorzitter van de Hervormde kerkvoogdij!) en het als kerkgebouw ingericht. De lijst van aankopen vermeldt onder meer

80 stoelen, een bijbel, twee collectezakjes, een Britania Avondmaal- en Doopstel en linnen tafel- en servetgoed.

In aansluiting op de dienst waarin de genoemde ambtsdragers werden bevestigd besluit men dan formeel te breken met de Nederlandse Hervormde Kerk. Dit zal worden bericht aan de kerkvoogdij (zie de afbeelding op blz. 16) en de burgerlijke overheid. En in "De Heraut" het landelijke weekblad van de Gereformeerde Kerken in Nederland is op 25 augustus 1889 te lezen dat "het ook in de kerk te Monnickendam door 's Heeren ontferming tot een begin van reformatie kwam."

Nu reageert de Hervormde kerkeraad dan wel. De ouders

Aan H. H. Kerkvoogden der Hervormde
Gemeente te

Mosnikendam.

Opremers en aanverwogen van de Gemeente onzes Heeren
Jesu Christi alhier hebben de eer bij deze te kennen te geven van
H. H. Kerkvoogden te bangen, dat zij in hunne vergadering
van 18 Augustus, 1889, zende welk gewaarschuwing
een langer verblijven onder de Synodale Hiërarchie
voor het welstand onzer Kerk opleverde, besloten, om
aan de Kerkorde, die in 1846 door de toenmalige Regering
was ingevoerd, voortaan voor onze Kerk alle krachten
geldigheid te ontnemen en alomt weiderom tot geldigheid
te laten komen de Kerkorde, die, 't laatst in 1619 herzien,
sinds meer dan twee eeuwen hier gegolden had;

voorts, dat zij hen uitnoodigen, mededeeling van dit
gewichtige besluit aan H. H. Notabelen te doen;

en eindelijk, dat zij H. H. Kerkvoogden uitnoodigen
wel zorg te willen dragen, dat de gedeelten onder hun be-
heer niet aan hun belemming onttrokken worden, maar,
voor alomt, ten dienste van de Gemeente mogen verblijven.

Mit naam en op last van den Kerkeraad
voornamend.

Mosnikendam den 18^{den} Augustus 1889.

J. Kattenbuis Voorzitter
G. Mars Secretaris.

de brief van de pas opgerichte Gereformeerde Kerk
aan de Hervormde kerkvoogdij d.d. 18 augustus 1889
(verkleind tot ca. 2/3 van het origineel)

van de kinderen die in de namiddagdienst van 18 augustus zijn gedoopt worden geschorst. Het gaat hier om de ouders van Jan Veen (zijn vader Klaas had indertijd ook de brief aan de kerkeraad ondertekend) en Jan Eendebak. De ouders van de eveneens in deze dienst gedoopte Annigje Halstra blijven hier om onduidelijke redenen buiten schot. Verder wordt op aangeven van het provinciaal en classicaal bestuur de procedure van schorsing gestart tegen de op 18 augustus bevestigde ambtsdragers. In het kader daarvan zullen hun namen worden afgekondigd in de kerkdienst op 17 november.

Ook het bestuur van de in '81 opgerichte schoolvereniging voor christelijk onderwijs neemt zijn maatregelen. In het reglement wordt een bepaling opgenomen waardoor er geen Gereformeerde leden meer in het bestuur kunnen worden gekozen. Al eerder had men geweigerd het schoollokaal ter beschikking te stellen van de Dolerenden. Men had voor de zekerheid zelfs het slot laten vervangen. En dat terwijl mannen als J. Kater en J.P. Verdam tot de stichters van de vereniging behoorden! Eén en ander wordt begrijpelijker als je bedenkt dat ten tijde van de scheuring ds. Hartgerink voorzitter was van het schoolbestuur. Het zal tot aan 1910 duren voordat er (weer) een Gereformeerde wordt toegelaten tot het bestuur, namelijk ds. Ferwerda. Zijn Hervormde collega Hartgerink is dan inmiddels (vanaf 1906) met emeritaat.

Van schorsingen door de Hervormde kerkeraad is verder geen sprake meer, wél van Dolerenden die zich laten uitschrijven bij de kerkvoogdij. Deze kan niets anders doen dan, zoals de notulen vermelden, dit met leedwezen ter kennis nemen. Dat men zich afmeldt bij de kerkvoogdij heeft te maken met het feit dat deze de jaarlijkse hoofdelijke omslag regelt. Het feit dat men daarvoor blijft aankloppen bij mensen die zichzelf tot de Gereformeerde kerk rekenen leidt nogal eens tot irritatie. Blijkbaar was het niet zo eenvoudig om zich uit te laten schrijven of was men niet genegen die moeite te nemen. Dat laatste kan men afleiden uit de aanhef van sommige brieven aan de kerkvoogdij: "De ondergetekenden verklaren bij dezen, dat zij nooit hebben geweten leden te zijn geweest van het Genootschap zich noemend de Nederlandse Hervormde Kerk."

OP EIGEN BENEN

Bij de opbouw van de eigen gemeente kan men terugvallen op de ervaring van de andere Dolerende gemeenten in Nederland en op de ervaring van de oud-ambtsdragers van de Hervormde gemeente. Het is overigens opvallend dat er wel een aantal leden van de Gereformeerde kerk deel uit hadden gemaakt van de Hervormde kerkeraad, maar dat geen van hen tot de colleges der kerkvoogden en notabelen heeft behoord. Dat zou erop kunnen wijzen dat ook voor Monnickendam geldt dat de Dolerenden bij de zogenaamde "kleine luyden" hoorden, dat wel zeggen: bij de eenvoudige en vooral ook niet rijke kerkleden. Kerkvoogden en notabelen behoorden in die tijd doorgaans tot het rijkere deel van de gemeente. Vaak waren het boeren of zakenlieden.

Via het bevolkingsregister krijgen we enig inzicht in de samenstelling van de Gereformeerde kerk. In 1890 staan daar de volgende personen als Gereformeerd te boek:

Pieter Bart, boerenarbeider te Overleek, met zijn vrouw Aaltje Hottentot;
Klaas de Boer, rustend landman, Kerkstraat, met zijn vrouw Neeltje Rijke;
Gerrit Bont, molenaar, Noordeinde, met zijn vrouw Roelandia Mik;
Jannetje Dekker, winkelierster, Noordeinde;
Andries Eendebak, smid, Havenstraat, met zijn vrouw Jansje de Ruiter;
Elisabeth Eerbeek, onderwijzeres van de chr. school;
Jacob Esselman, boerenarbeider, Overleek, met zijn vrouw Jannetje Mooij;
Ulbe Roukes Faber, predikant, Kerkstraat, met zijn vrouw Anna A.A. van Munster;
Gerrit Th. van der Horst, metselaar, Niesenoortstraat, met zijn vrouw Minke Alkema;
Jan van der Horst, werkman, Noordeinde;
Geertje Imthorn, Noordeinde;
Jannetje Karmelk, Nieuwe Zijds Burgwal;
Cornelia Kater, Schoolsteeg;
Dirk Kater, scheepstimmerman, Nieuwe Zijds Burgwal, met zijn vrouw Antje Kool;
Simon Kater, telegraafbode, Noordeinde, met zijn vrouw

Grietje Bruijn;
 Klaas Klaver, metselaar, Kerkstraat, met zijn vrouw
 Willemina Nienhuis;
 Hendrik Kroonenburg, timmerman, Overleek, met zijn
 vrouw Eefje Esselman;
 Gerrit Mars, spekslager, Nooreinde, met zijn vrouw
 Grietje Buurs;
 Christiaan Meijer, kaasknecht, Nieuwe Niesenoortburgwal,
 met zijn vrouw Geertje Rijke;
 Klaas van Otegem, zeilmaker, Zuideinde, met zijn vrouw
 Elisabeth Vlugt;
 Lijsbeth Posch, groentenverkoopster, Lindegracht;
 Barend Pronk, veehouder, Overleek, met zijn vrouw
 Geertruida Margaretha Kool;
 Trijntje Raggers, dienstbode;
 Jan de Ruijter, metselaar, Kerkstraat, met zijn vrouw
 Martha Margaretha Kater;
 Eefje Jans Schokker, veehoudster, Overleek;
 Jan Schooneveldt, scheepmaker, Nieuwe Zijds Burgwal;
 Gerrit Snieder, schoenmaker, Zuideinde, met zijn vrouw
 Jannetje Mars;
 Klaas Snieder, schoenmaker, Zuideinde;
 Pieter Snieder, schoenmaker, Lindegracht, met zijn
 vrouw Elisabeth Ruiter;
 Maria Spanjer, Overleek;
 Klaas Veen, wagenmaker, Noordeinde, met zijn vrouw
 Antje Louw;
 Pieter Jacob Verdam, veehouder; Weesland, met zijn
 vrouw Neeltje Bont (hun vierde zoon Jan zou het la-
 ter brengen tot president van het gerechtshof te
 Amsterdam);
 Leendert van Wijngaarden, onderwijzer, Noordeinde,
 met zijn vrouw Neeltje Bont;
 Antje de Wit, naaister, Noordeinde;
 Pieter van Zalinge, grondwerker, Zuideinde, met zijn
 vrouw Trijntje Franken;
 Jan Zeelte, veehouder, Overleek, met zijn vrouw Wel-
 moed Bart.

De ledenlijst van de Gereformeerde kerk zelf moet groter
 zijn geweest. Zo ontbreken hier behalve de vermelding van
 de (vele) kinderen bij voorbeeld ook de namen van Johan-
 nes Oosterveld uit Katwoude, Tjerk Halstra en zijn vrouw
 Johanna Postma, Wijnand Kool en zijn vrouw T. Groot, Lam-
 bertus Koekoek en zijn vrouw Hendrigje Gortworst en Joris
 Kater.

In 1897 telde men al 160 leden, waaronder 68 doople-
 den, in 1900 waren het er 184, inclusief 74 doopleden.
 De kerk groeide dus snel. Blijkbaar werkte de Doleantie
 aanstekelijk. Niet voor niets waarschuwde men elkaar bin-
 nen de Hervormde Kerk voor de Dolerenden via de vergelij-

king met de motregen: je merkt er niet veel van, maar voordat je er erg in hebt ben je nat!

Uit de opsomming van namen valt ook af te leiden hoezeer de scheuring dwars door families heenging. Want dezelfde familienamen, bij voorbeeld Kater, Klaver, Oosterveld en Van Zalinge, komen we in die tijd ook tegen binnen de Hervormde gemeente.

Voor een goede gang van zaken was er natuurlijk ook een degelijke organisatie nodig. Al eerder werd genoemd dat een vereniging "DE KERKELIJKE KAS" was opgericht voor het beheer van de kerkelijke goederen. Uit het kasboek van de vereniging blijkt dat ze konden beginnen met (een gedeelte van?) het kapitaal van de opgeheven Evangelisatie (f 573,02½). Tot de bezittingen behoorden behalve het huis aan de Kerkstraat het aan de andere kant van de tuin gelegen achterhuis aan de Oude Zijds Burgwal.

De Kerkelijke Kas is een geheel zelfstandig lichaam naast de kerkeraad. Dit leidt nogal eens tot verschillen van mening, vooral dan wanneer de kerkeraad naar het inzicht van de leden van de Kerkelijke Kas al te gemakkelijk besluiten neemt waaraan bepaalde kosten zijn verbonden. Men is niet altijd bereid om achteraf de rekeningen gepresenteerd door de kerkeraad te betalen. Ook bestaat er verschil van mening over de vraag wie nu bepaalt waarvoor er gecollecteerd zal worden.

In 1895 laat het bijna voortdurend aanwezige conflict tussen kerkeraad en Kerkelijke Kas zo hoog op dat men om raad aanklopt bij de Gereformeerde jurist mr. Th. Heemskerk en bij prof. Rutgers. Maar ook zij spreken elkaar in deze tegen. Uiteindelijk geeft dan toch het oordeel van prof. Rutgers de doorslag. Hij maakt duidelijk dat als het erop aankomt de kerkeraad het in de kerk voor het zeggen heeft. De mensen van de Kerkelijke Kas leggen zich hierbij neer. De logische consequentie daarvan volgt vijf jaar later als de vereniging zich opheft en er in plaats daarvan een commissie van beheer wordt ingesteld, die verantwoording verschuldigd is aan de kerkeraad. De samenwerking is sinds die tijd veel beter, al blijken bij besluiten tot grote uitgaven, zoals bij verbouwing en nieuwbouw en de uitvoering daarvan, spanningen en conflicten onvermijdelijk te zijn.

In 1922 dreigt ook de commissie van beheer te verdwijnen; niet vanwege problemen maar omdat de zaken met alleen een penningmeester en vaste collectanten ook wel te regelen zijn. Er worden daarom geen nieuwe extra commissieleden benoemd. De commissie blijft echter wel bestaan, al is het dan sluimerend. Volgens het notulenboek is er tussen 1922 en 1926 niet vergaderd. Daarna is de draad weer opgepakt.

De eerste KOSTER is mevr. De Ruijter-Kater. Voor haar diensten ontvangt ze vijf gulden per jaar. Dat bedrag wordt in de loop der jaren wel verhoogd. Ook heeft ze neveninkomsten door haar werk voor de classis. Tot aan 1926 werden de vergaderingen van de toenmalige classis Edam in Monnickendam gehouden. Die bijeenkomsten begonnen al om tien uur 's morgens. Ze werden onderbroken voor een door de kosteres te bereiden warme maaltijd. Met de instelling van een nieuwe classis Zaandam veranderde ook de plaats van samenkomst. Ter compensatie van dit verlies aan inkomsten verhoogde de kerkeraad de vergoeding voor de kosteres tot f 150,-. Mevr. De Ruijter is heel lang kosteres geweest en daarmee bepalend voor het gezicht van de kerk. Oudere gemeenteleden herinneren zich nog hoe zij voor kerktijd in het portaal van de kerk stond. Kleine kinderen waren soms bang voor haar zoals ze daar stond: helemaal in het zwart, met een bocheltje en ernstig kijkend.

In 1933 overleed mevr. De Ruijter op 93-jarige leeftijd. In 1924 had ze nog haar 35-jarig jubileum gevierd. Inmiddels was haar taak overgenomen door haar dochter die kosteres was tot in 1941. Van haar afscheid, dat onder grote belangstelling werd gevierd in de kerk, zijn nog foto's bewaard gebleven. Ze krijgt een pensioen van f 100,- per jaar. Haar opvolger, dhr. Van der Sluys, ontvangt een vergoeding van f 300,- per jaar. Als hij in 1954 overlijdt neemt ook hier de dochter het over. Mevr. Lof- van der Sluys is kosteres tot in 1959 en wordt dan vervangen door het echtpaar Stolk- Verkade. Na het overlijden van dhr. Stolk in 1963 neemt het echtpaar Bax-Zandstra zijn intrek in de kosterswoning naast de kerk. Zij verhuizen in 1966 mee met de kerk naar de Graaf Willemalaan. Na een interimperiode Van Velzen (1975-1978) nemen zij het kosterschap waar totdat zij in 1986 worden afgelost door het huidige kostersechtpaar Van Zanen- Ter Steege.

Een andere steunpilaar van het kerkelijk leven is de ORGANIST. De eerste die met name genoemd wordt in de boeken is P. Snieder. Nadat de Kerkelijke Kas in 1896 een orgel heeft aangeschaft vraagt men hem als vaste organist. Hij antwoordt "bereid te zijn de gemeente met zijn geringe krachten geheel belangeloos te dienen". In 1904 is er ook sprake van een tweede organist, namelijk Wijnand Klaver, die er in dat jaar mee stopt vanwege zijn vertrek naar Dokkum. Zo staat Snieder er weer alleen voor, want de toegezegde hulp van dhr. Klut komt te vervallen vanwege diens verkiezing tot ouderling.

Kerkelijke functies blijven nogal eens binnen de familie. Dat was enkele malen zo bij het kosterschap; het gebeurt nu ook bij de functie van organist. Na de dood

van P. Snieder wordt Pieter Snieder Kzn organist. Deze beperkt zich niet tot het beroeren van de toetsen. In mei 1933 ontdekt de kerkeraad dat hij met zijn verloofde Ma-
retje de Moes het initiatief genomen heeft tot de aan-
schaf van een motor voor de windvoorziening van het orgel
ter vervanging en verbetering van de ouderwetse door jon-
gelui bediende voetspomp. Pas als blijkt dat de kosten mee-
vallen krijgt hij het fiat van de kerkeraad.

Na zijn huwelijk en vertrek komt er een tweetal orga-
nisten: Jan Bakker als eerste organist en G. Kraay, die al
af en toe speelde bij bijzondere diensten, als zijn ver-
vanger. Er was ook nog een derde gegadigde, maar die kon
niet tot overeenstemming komen met zijn collega's over de

verdeling van de
diensten.

In 1945 wordt
Jannie Kaars aan-
gesteld als orga-
niste.

In 1956 besluit
de kerkeraad tot
een vergoeding
voor de organisten
van f 40,- per
jaar. Al eerder
had men ze geabon-
neerd op het blad
"Organist en Ere-
dienst". In die
tijd waren Lena
Quist en Bep van
Zalingen de vaste
bespelers van het
orgel (de eerste
vierde in 1988 te
Edam haar 40-jarig
jubileum als orga-
niste). Ze hebben
allebei nog in de
Opstandingskerk
gespeeld, doch
niet voor lang.
Een leerlinge van
Bep van Zalingen
speelt al sinds
1963 af en toe in
de kerkdiensten.
Deze Gerda Zandstra
neemt langzamerhand
alle touwtjes (of
moet je zeggen: de

*Gerda Zandstra achter het orgel gebouwd door
de firma Standaart in 1914; in 1988 vierde
zij haar 25-jarig jubileum als organiste*

toetsen?) in handen. Naast haar hebben nog dhr. Tissink (van 1965 tot 1971) en mevr. De Jong-Wagter (enige jaren vanaf 1971) min of meer regelmatig het orgel bespeeld tijdens de kerkdienst.

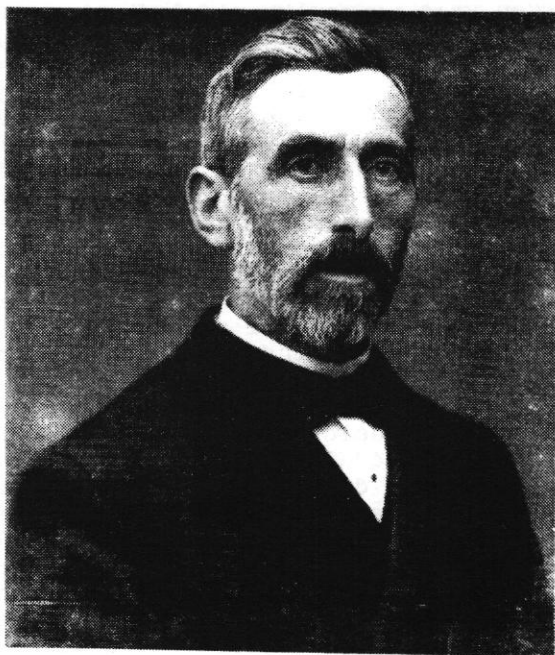
Op de (wekelijkse, later tweewekelijkse) kerkeraadsvergaderingen van de pas gestichte Gereformeerde kerk wordt veel tijd en aandacht besteed aan de levenswandel van de leden en meer in het algemeen aan (de afkeuring van) zaken als loterijen, zondagsontheiliging, dansen, kermis, bezoek aan helderzienden. Ook de vraag of "gemengde huwelijken" getolereerd en kerkelijk ingezegend konden worden heeft de verschillende kerkeraden veel hoofdbreken gekost. Er worden vele van zulke pijnlijke kwesties aangeroerd. Vaak bemoeit men zich met conflicten tussen gemeenteleden. Ook gebrek aan kerkelijke meelevendheid is reden tot vermaan. Men maakt het zichzelf niet gemakkelijk. Het gaat hier dan ook om één van de punten die volgens de belijdenis der vaders kenmerkend zijn voor de ware kerk: de zuivere uitoefening van de kerkelijke tucht. De Nederlandse Hervormde Kerk zou daarin tekort geschoten zijn. Overigens treft dit verwijt niet zozeer de Hervormde gemeente te Monnickendam. Zo is er bij voorbeeld samenwerking mogelijk in de gezamenlijke strijd tegen de jaarlijkse kermis. En in de notulen van de Hervormde kerkeraad van een eeuw geleden lezen we ook over een aantal zaken van tucht en vermaning, zij het dat men daar minder fel van leer trok dan in de toenmalige Gereformeerde kerkeraad.

De kerkeraad kent natuurlijk ook zijn diakonale verantwoordelijkheid. De diakenen houden zich onder meer bezig met de "bedeling". Er wordt blijkbaar nogal wat armoede geleden, want de diakenen komen vaak geld te kort. De maandelijks extra collecte voor de armen is niet toereikend. Men was overigens bij de (armen)wet verplicht om aan de plaatselijke overheid mee te delen wie er iets ontving van de kerk en hoeveel dat was. Er is daarom aan het einde van de vorige eeuw nog uitgebreid gecorrespondeerd tussen de kerkeraad en burgemeester en wethouders van Monnickendam. Het blijkt dat men de burgerlijke overheid maar het liefste onkundig hield van wat men aan de armere kerkleden aan bijstand verleende. Dat zou anders toch maar weer gekort worden op wat die armen van overheidswegen kregen toegestopt.

Zolang er nog geen eigen predikant was moest men voor de kerkdiensten op zondag en de leerdienst op woensdagavond een beroep doen op predikanten van elders. Vaak gaan er ook zogenaamde oefenaars voor. In het kasboek van de Kerkelijke Kas worden deze mannen met preekconsent aangeduid als "behulpzels". Eén zo'n oefenaar was L. van Wijngaarden. Als hij zich met zijn gezin bij de

kerkeraad als nieuw lid meldt in 1890 en men ontdekt dat hij onderwijzer is en "wel in eene vergadering Bijbellezing had gehouden", vraagt men hem direkt om voor te gaan in de avonddienst van de komende zondag. Na enkele maanden wordt hij ook nog gekozen tot ouderling en een half jaar verder is hij voorzitter van de kerkeraad. Dezelfde broeder gaat niet alleen regelmatig voor in kerkdiensten, hij treedt van juni 1891 tot juli 1892 ook op als catechiseer meester. Deze door een aantal gemeenteleden met argwaan gadeslagen "bliksemcarrière" maakt wel duidelijk hoezeer er behoefte is aan een predikant aan wie deze functies normaal gesproken toekomen. Men vindt deze in kandidaat FABER.

De diensten waarin hij wordt bevestigd (vrijdag 2 november) en zijn intrede doet (zondag 4 november 1894) vinden plaats in het Doelenhotel (thans het gebouw van de Technische Dienst). Dat geeft wel aan dat men toe is aan een groter kerkgebouw. Het huis in de Kerkstraat, dat nu ook dienst moet doen als pastorie, voldoet niet meer. Een al eerder gedaan voorstel om in de tuin een kerk te bouwen is niet haalbaar. Begin 1894 steekt het gemeentelid Klaas de Boer de helpende hand toe. Hij schenkt aan de Gereformeerde Kerk

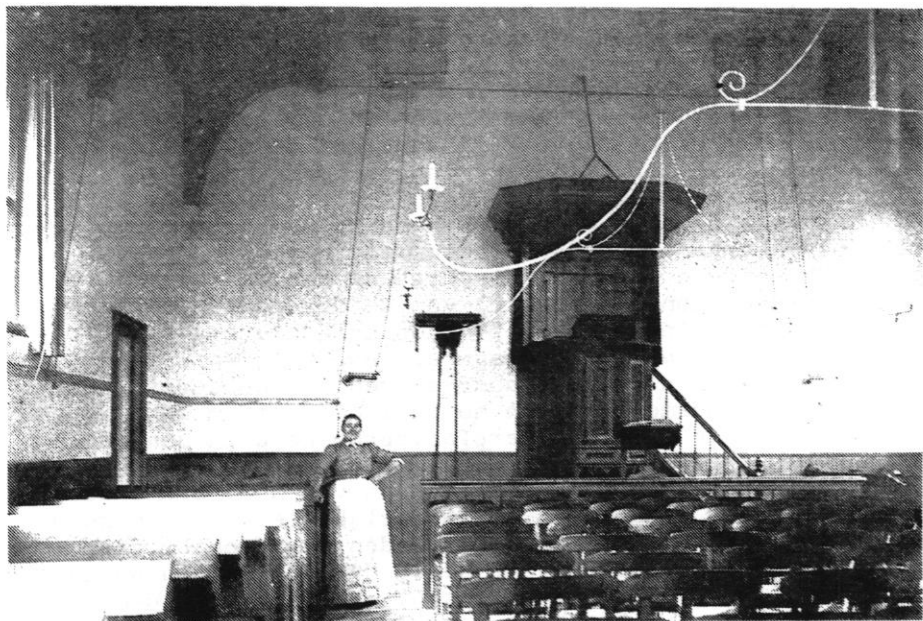

ds. U.R. Faber, geb. 1862, predikant van Monnickendam 1894, Ee 1899, emeritus 1933, overleden in 1946

een strook grond gelegen aan de Schoolsteeg. Dit is geschikt voor de bouw van een kerk. Op 23 mei wordt de bouwvergunning aangevraagd en op 10 juli geven burgemeester en wethouders toestemming aan het bestuur van de vereniging De Kerkelijke Kas "tot het oprichten en inrichten van een gebouw tot uitoefening van den openbaren godsdienst". De eerste steen werd gelegd op 25 september 1894 door Trijntje Sluis. De gedenkplaat in de gevel van de kerk die daaraan

herinnert verwijst naar Ezra 3: 11 "en al het volk juichte met groot gejuich, als men den Heere loofde over de grondlegging van het huis des Heeren". De overlevering wil dat men bij deze gelegenheid ook Nehemia 4:2 heeft aangehaald waar sprake is van de smadelijke opmerkingen tegen de Joden die met veel moeite beginnen met de wederopbouw na de ballingschap: "Wat zullen deze amechtige Joden?!" De Joodse mensen in Monnickendam die in een aangrenzend gebouw de plechtigheid in 1894 gadesloegen zouden zich angesproken hebben gevoeld en daarom woedend het raam vanwaaruit zij toekeken hebben dichtgeslagen.

Reeds op woensdag 19 december 1894 kan de nieuwe kerk in gebruik worden genomen. Bij deze gelegenheid, zo vermelden de notulen, wijst ds. Faber naar aanleiding van Psalm 126: 1-4 op de "overeenkomst van de uit Babel wedergekeerden en de Gereformeerde kerk ook in deze stad. Ook bij ons is, gelijk bij Israël rijke juichenstof over zoo veel trouwe onzes Godes, maar toch is er bij ons als wel eer bij Israël ook droefheid bij het zien dat ze niet allen zijn wedergekeerd tot de vrijheid waartoe ze geroepen zijn, waren er die Babel boven Jeruzalem verkoren, zoo ook hier zijn er die het juk der Haagsche Sinode boven het Koningschap van Christus kiezen." De wonden van de scheuring zijn nog vers!

het interieur van de kerk in de Schoolstraat

BROEK IN WATERLAND

Op 30 mei 1895 schrijven W. Prijs Pzn, G. van Wijngaarden, Jb. Pronk en P. Prijs Wzn een brief aan de kerkeraad van de Hervormde gemeente te Broek in Waterland met het verzoek "dat men de reformatie hunner kerk ter hand neme". Hun brief komt vrijwel woordelijk overeen met die welke hun Dolerende broeders uit Monnickendam op 20 juni 1887 hadden verstuurd naar hun kerkeraad. Er is duidelijk overleg geweest. Al in 1890 was dhr. Van Wijngaarden, een broer van de man die in Monnickendam zoveel deed in de kerk, op een vergadering van de Gereformeerde kerkeraad in Monnickendam geweest om over de Doleantie in Broek in Waterland te spreken.

In de brief van mei 1895 wordt een ultimatum gesteld: als er niets gebeurt vóór 15 juni zullen ze zelf aan de slag gaan. Het antwoord van de Hervormde kerkeraad komt pas op 3 februari 1896. Inmiddels, op 12 september 1895, is er met behulp van ds. Faber al een Gereformeerde kerk geïnstitueerd. Daarom worden de briefschrijvers formeel uit de Hervormde kerk gezet; de kerk die ze in feite zelf de rug al hadden toegekeerd.

De kleine gemeente komt samen in een huis aan het zogenaamde Kikkereind. Voorafgaande aan de stichting had men evenals dat indertijd in Monnickendam was gebeurd een plechtige verklaring ondertekend (d.d. 21 augustus 1895) waarin gesteld wordt dat men van harte de "Drie Formulieren onzer kerken" aanvaardt, dan men "het diepe verval der kerk te deze plaatse betreurt" en dat men bereid is om te werken aan het herstel van de Gereformeerde kerk. (zie de afbeelding op blz. 27). Op de achterzijde staat een verklaring van vier mensen uit Broek in Waterland die zich eerder al hadden aangesloten bij de Gereformeerde kerk te Landsmeer en die nu deel uit wilden gaan maken van de nieuw te stichten Gereformeerde kerk in hun eigen woonplaats.

Veel meer leden dan deze mensen van het eerste uur heeft men niet gehad. Het aantal blijkt te klein om goed te kunnen functioneren. Sommige leden zijn echter zeer gehecht aan hun "kuddeke zoo klein dat het op een huisgezin gelijk", anderen daarentegen, waaronder met name de leden die later in Broek in Waterland zijn komen wonen, hebben wat meer moeite met de beperkte mogelijkheden

de verklaring van 21 aug. 1895 waarmee de ondertekenaars te kennen geven desnoods te willen breken met de Hervormde Kerk te Broek in Waterland (verkleind tot ca. 2/3 van het origineel)

De ondergetekenden allen leden van de Nederduitse Gereformeerde (of Herv.) Kerk, tot het Heilig Avondmaal toege-
laten, en wonende te Broek in Water-
land betuigen met deze ondertekening:

1^e dat zij nog tot de Gereform. Gesind-
heid behooren en diensvolgens van harte
de Drie Formulieren onzer kerken (zijn-
de de Confessie, de Heidelbergse Cate-
chismus en de Vijf artikelen van Dor-
drecht) als accoord van kerkelyke
gemeenschap aanvaarden;

2^e dat zij met besef van mede-
schuld betruuen het diepe verval der
kerke te dezer plaatse,

en 3^e dat zij bereid zijn in dese ge-
meente de Gereformeerde kerkinrichting
op den grondslag dierzelfde Belijdenis
te helpen herstellen.

<u>Namen</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aanmerkingen</u>
Grav. Wijngraarden	Lid der	
Pijps		
N. Pijps		
J. Bronk		
J. Bronk		
H. Pijps red		
H. Pijps		
H. H. Krijgsnijk		
G. J. J. J.		
J. Pijps		
		zoude v. G. v. Wijngraarden
		zoude v. W. Pijps
		zoude v. H. Bronk

zoals de gebrekkige behuizing en het veelvuldige preek-lezen. Sommigen wensen zich dan ook liever bij de kerk te Monnickendam aan te sluiten. De jongeren die daar catechisatie volgden en belijdenis deden voelen zich ook verbonden met de gemeente aldaar. Voor de ouderen, vooral voor hen die in 1895 betrokken waren geweest bij de instelling van de kerk, is het idee van zo'n aansluiting bij Monnickendam moeilijk te verdragen. Vanaf 1907 is er over deze zaak heftig gediscussieerd.

De opheffing van de kerk wordt onvermijdelijk als er steeds opnieuw gemeenteleden verhuizen naar elders. In 1902 was de fam. Van Wijngaarden vertrokken naar Monnickendam en in 1909 vertrekt P. Prijs naar Amsterdam. Met de laatste verdwijnt de voorzitter van de kerkeraad en de vaste preeklezer. Men ziet geen mogelijkheid vervangers te vinden voor deze functies. En op 20 november 1909 besluit men "dat de Gereformeerde kerk van Broek in Waterland ontvallen is aan alle zusterkerken".

Niet iedereen kan zich daarmee verenigen. Tijdens de vergadering wordt, zo melden de notulen, plotseling de deur geopend. Er is een brief bezorgd waarin de echtgenote van één der aanwezigen haar attestatie opvraagt opdat deze niet naar Monnickendam gezonden zal worden indien de gemeente van Broek in Waterland daarin opgaat. Haar man is door deze brief in verlegenheid gebracht. Hij vraagt of misschien de andere ouderlingen zijn vrouw zouden kunnen bezoeken om haar op andere gedachten te brengen.

Men is daar blijkbaar in geslaagd, want ook de naam van de briefschrijfster staat vermeld op de attestatie die door de consulent, ds. J. Visser van Nieuwendam, bij de Gereformeerde kerk van Monnickendam wordt ingediend. In totaal worden er zo elf belijdende leden en zeven doopleden aan de zorg van de broeders en zusters in Monnickendam toevertrouwd. Verder draagt men het archief, het Avondmaalsstel en de kas (f 9,17½) over. Tot het erfdeel behoort ook de kanselbijbel. Deze is in 1974 nog gerestaureerd.

De formele afhandeling via de classis heeft enige tijd op zich laten wachten. De brief met attestaties is verstuurd op 29 januari 1910, bijna een jaar na de dramatische vergadering van de Broeker kerkeraad.

Broek in Waterland blijft een bijzondere plaats innemen binnen de Gereformeerde kerk, anders dan bijvoorbeeld Katwoude en Overleek die er vanaf het begin deel van hebben uitgemaakt. Dit blijkt ook wel uit de verdere geschiedenis.

Aan het einde van de jaren '20 vinden er weer godsdienstoefeningen op Gereformeerde grondslag plaats in Broek in Waterland. Er heeft zich daar een huisgemeente

gevormd rond een echtpaar dat zich indertijd juist verzet had tegen de handhaving van een aparte Gereformeerde kerk in Broek in Waterland en op eigen houtje aansluiting had gezocht bij de gemeente te Monnickendam. Helaas loopt de zaak nogal uit de hand als de kerkeraad probeert deze groep onder zijn gezag te brengen. Het betreffende gezin wenst alles in eigen beheer te houden en onttrekt zich tenslotte zelfs aan de kerk en gaat over naar de Christelijk Gereformeerde kerk in Nieuwendam.

In 1930 komt bij een aantal Broekers het plan op om opnieuw met een eigen kerk te beginnen. De kerkeraad laat een commissie de mogelijkheden daartoe onderzoeken. Deze ontdekt dat de noodzakelijke eensgezindheid hiertoe ontbreekt. Slechts als iedereen had willen meewerken had dit plan een kans van slagen.

Het volgende initiatief komt van de kant van de klas-sis: men suggereert een combinatie met de kleine kerk van Oostzaan met een kandidaat die nog wat verder wil studeren als voorganger. Achteraf blijkt dat men zelfs al een student voor deze functie op het oog had. De kerkeraad en de Broeker leden, die toch al niet zo enthousiast waren, voelen zich gemanipuleerd en verzetten zich met succes tegen dit plan.

Een soortgelijk initiatief, tien jaar later, in 1942, lijkt wel te slagen. Nu gaat het om een combinatie van een deel van Broek in Waterland met Oostzaan, Den IJp en IJpendam. Ondanks bezwaren van de kant van de kerkeraad in Monnickendam wordt er een hulppredikant beroepen. Wanneer deze echter bedankt, komt er verder weer helemaal niets van terecht.

De kerkeraad deed steeds zijn best om de band met de leden in Broek in Waterland te verstevigen. Men heeft in 1932 zelfs onderhandeld met de Trammaatschappij over gereduceerde prijzen voor de kerkgangers. Het resultaat moet bevredigend zijn geweest. Anders zou de directie van de Trammaatschappij niet hebben verzocht om de over-eengekomen prijzen niet openbaar te maken.

Omdat in 1944 de tramlijn gesaboteerd werd zijn er tot in juni '45 kerkdiensten gehouden in Broek in Waterland onder leiding van ds. Van Wilgenburg.

In 1972 is er nog door een rooms-katholiek geestelijke aldaar een poging ondernomen om tot een oecumenische gemeente te komen. Een dergelijk samenwerkingsverband tussen Gereformeerden, Hervormden en Rooms-Katholiken was op dat moment echter te hoog gegrepen. Zeventien jaar later is er wel een plaatselijke Raad van kerken opgericht.

Een zelfstandige Gereformeerde kerk in Broek in Waterland zal er wel niet meer komen, of het moest zijn in het kader van een federatie met de Hervormde gemeente.

*dhr. en mevr. Kreyt in de tuin van de pastorie aan de Kerk-
straat; ds. L.J.C. Kreyt, geb. 1874, was predikant van Mon-
nickendam van 1900 tot 1904, daarna te Berkel, Huizum (1910),
Dieren (1920), emiritus 1933, overleden in 1960*

DE PERIODE TOT 1943

Nu de Dolerenden hun eigen kerk hebben, breekt er een rustige periode aan. Het ledental blijft vrij constant tegen de 200 zielen. DS. KREYT volgt ds. Faber op. Hij wordt gewaardeerd als prediker, pastor en catecheet, zoals onder meer blijkt uit de gebruikelijke jaarlijkse evaluatie van het predikantswerk in de kerkeraad. Het bezoekwerk wordt serieus aangepakt. Elke ouderling gaat om de beurt één dag in de week samen met de dominee op huisbezoek. Als voorzitter van de kerkeraad wordt de predikant nogal eens geconfronteerd met moeilijk te beoordelen kwesties. Zo wordt ds. Kreyt er met een broeder op uitgestuurd om te onderzoeken wat er waar is van het gerucht dat een gemeentelid onder een valse naam in een weekblad een vernietigende kritiek had geschreven over de uitvoering van de plaatselijke christelijke zangvereniging. Het vermoeden wordt door hen bevestigd. De persoon in kwestie wordt ernstig vermaand, hetgeen leidt tot een herroeping van het eerdere artikel in hetzelfde weekblad.

Een ander incident betreft een "onordelijke handeling gepleegd in de samenkomst der gemeente". Bij het collecteren gebeurt het nogal eens dat een bepaald gemeentelid een steen in de zak gooit. Omdat het om nogal grote stenen ging, bracht dit de collectant die de lange hengelstok bediende in grote problemen. Nader onderzoek brengt aan het licht dat het hier om een ruzie tussen dit gemeentelid en de collectant gaat. Los van de vraag wie in deze gelijk heeft is de kerkeraad van mening dat het gedrag van de stenenwerper niet toelaatbaar is. Overigens kwam het ook in later tijden wel voor dat de "hengelaars" in verlegenheid werden gebracht, bij voorbeeld door een zak met een groot aantal centen te legen in het fluweel.

DS. T. FERWERDA (zie de afbeelding bij het jubileum van 1939) was hier predikant van 1905 tot 1911. Hij stond bekend als een gloedvol prediker. Op Oudejaarsavond 1910 hield hij een preek over een tekst uit het zondvloedverhaal: "De Here sloot achter hem toe" (Gen.7:16). Omdat juist tijdens deze dienst de in Monnickendam vertoevende vader van ds. Ferwerda overleed, was de indruk

achteraf zo groot dat deze preek werd vermenigvuldigd en verspreid onder de gemeentelieden.

Zijn faam als prediker zal er toe hebben bijgedragen dat hij na een korte periode in Vlissingen in 1913 werd beroepen in Amsterdam, in die tijd het Mekka der Gereformeerden. Hij werd in 1944 op 68-jarige leeftijd samen met de koster van de Keizersgrachtkerk gefusilleerd door de Duitsers nadat er wapens waren gevonden in de kerk. Te zijner gedachtenis schreef zijn collega dr. B. Wielenga de brochure "O sieraad Israëls". Daarin (blz. 17) wordt ook melding gemaakt van zijn bevestiging in het ambt in het "karakteristiek Noordhollandsch visschersplaatsje" Monnickendam. Hij combineerde dit met zijn werk als leraar (o.a. in het Hebreeuws) aan het Gereformeerd Gymnasium te Amsterdam. "Hij voelde hierin", aldus Wielenga, "geen tegenstrijdigheid. Als docent was hij ook dienaar des Woords. Maar de stoere, oer-calvinistische gemeente van Monnikendam had de eigenste liefde van zijn hart. Zij was zijn 'blijdschap en kroon'. Aan haar gaf hij de telkens nieuw ontdekte schatten van het Woord."

dr. J.G. Ubbink, geb. 1875, predikant te Ooster-Nijkerk 1904, Monnickendam 1913, Zevenhoven 1918, geschorst in 1932

DS. UBBINK was een zeer geleerd heer. In 1912 was hij gepromoveerd bij prof. Bavinck op een studie getiteld *Het pragmatisme van William James vooral in zijn betekenis voor de theologie*.

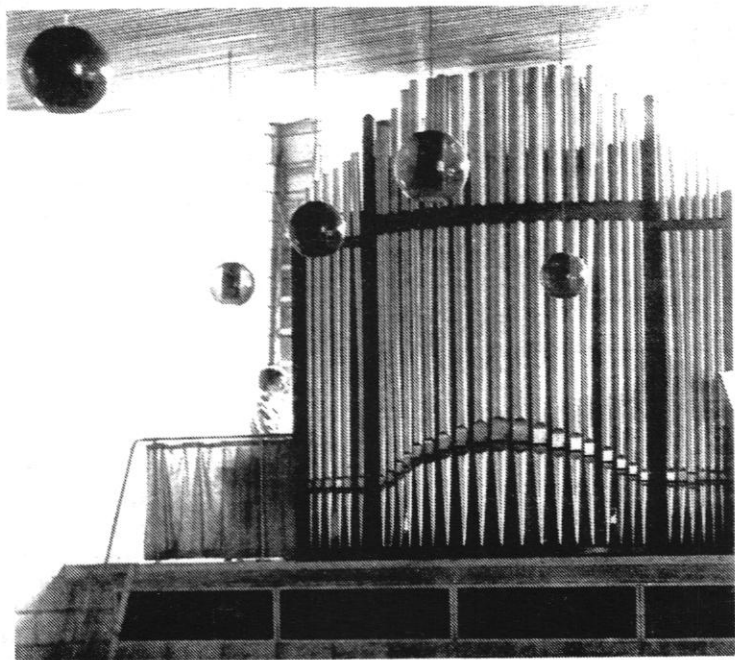
Hij was getrouwd met een dochter van prof. Woltjer.

Voor wetenschapsbeoefening had hij in Monnickendam echter weinig tijd. Daarvoor vroeg het pastorale werk teveel aandacht. Hij kreeg te maken met de gevolgen van de mobilisatie in 1914 en met de overstroming in januari 1916 waardoor alle boerderijen ondergelopen waren. Het

kerkgebouw diende in die dagen als plaats van opvang voor de mensen die hun huizen hadden moeten verlaten. Het vee werd in de Grote Kerk ondergebracht. Gelukkig waren er,

anders dan in Marken, geen mensen verdronken. De materiële schade was wel groot. De kerk had minder inkomsten doordat een deel van de leden voor enige tijd elders moesten worden ondergebracht. Via het Watersnoodfonds ontving men in die tijd f 1000,- aan steun.

Wat de kerkdiensten betreft stelde ds. Ubbink, zoals gebruikelijk lijkt te zijn bij het aantreden van een nieuwe predikant, enkele wijzigingen voor in de liturgie. Ook was hij nauw betrokken bij de aanschaf van een kerkorgel. Aanvankelijk had men zich beholpen met een harmonium. In 1896 was er bij de fa. Goldschmeding te Amsterdam een orgel aangeschaft voor f 350,-. Gezien de prijs, die te hoog is voor een harmonium, en het feit dat er nog een kast omheen gebouwd moest worden ging het hier waarschijnlijk om een eenvoudig tweedehands kerkorgel. Dit was al snel aan vervanging toe. Al in 1909 had ds. Ferwerda voorgesteld om te gaan collecteren voor een nieuw orgel. In 1914 komt ouderling Zeelte met het voorstel om in verband met het aanstaande 25-jarig bestaan van de kerk zo'n nieuw orgel aan te schaffen. Men is het daar snel over eens, zodat nog in datzelfde jaar (op woensdag 28 oktober) een instrument van de fa. Standaart in gebruik kan worden geno-

het orgel gebouwd door de fa. Standaart in 1914 zoals dat sinds 1966 staat opgesteld in de Opstandingskerk

men in een bijzondere dienst waarbij de schoonvader van de predikant, prof. Woltjer, het orgel bespeelt.

Het kostte f 2442,50. Om de zaak te financieren worden er aandelen van f 100,- geplaatst welke in de loop der jaren via loting worden afgelost.

Als het ging om de vermeerdering van de inkomsten van de kerk was men trouwens zeer inventief. Zo werden er bij voorbeeld lammeren aangekocht, bij boerenleden te weiden gezet en met winst weer verkocht in de herfst. En er zal ook wel een kern van waarheid zitten in het door dhr. J. Mars aangehaalde gezegde: Gereformeerden zijn als een meelzak; je kunt blijven kloppen, er komt altijd stof uit.

Maar Gereformeerden waren niet alleen vrijgevig, ze waren ook streng. Zo wordt ds. Ubbink geconfronteerd met een aantal tuchtzaken, met name die betreffende een zuster der gemeente die onwettig samenleeft met een (getrouwde?) man bij wie zij bovendien een kind heeft. Deze zaak blijft maar liefst twee jaar op de agenda van de kerkeraad, die uiteindelijk besluit haar te schrappen als lid. Alleen de predikant stemt tegen.

Later zal ds. Ubbink zelf een schorsingsprocedure moeten ondergaan. Alleen gaat het dan niet om zijn levenswandel maar om zijn leer. In Zevenhoven, de gemeente die hij na Monnickendam diende, had hij meer tijd om te schrijven. Zijn boek *De nieuwe belijdenis aangaande Schrift en kerk*, Wageningen 1931, valt niet in goede aarde. In De Heraut schrijft Abraham Kuyper een zeer kritische recensie. En in de classis Woerden wordt ds. Ubbink aangeklaagd omdat uit zijn geschrift zou blijken dat hij van mening is dat de Schrift niet Gods Woord is. In zijn verweerschriften geeft Ubbink toe dat hij inderdaad niet alles wat er in de bijbel staat letterlijk wil nemen. Maar volgens hem hoeft dat niet in tegenspraak te zijn met de gereformeerde belijdenis. Toch wordt hij in 1932 geschorst.

Hetzelfde lot overkwam eerder, maar dan nog in Monnickendam, zijn opvolger DS. KOPPENAAL. Ook hij was gepromoveerd en wel bij prof. Grosheide op de studie *Het werk Gods in den geloovige bij Paulus*, Amsterdam 1919, twee maanden voor zijn intrede.

Op zijn werk als predikant is voorsnóg weinig aan te merken. In 1923 vraagt hij aan de kerkeraad of er nog zaken zijn die verbetering behoeven, maar dat levert geen schokkende zaken op. Als men moeite heeft met zijn preken ligt dat niet aan de leer maar aan de al te grote geleerdheid. Ds. Koppenaar zegt één en ander ter harte te nemen, "want het is ons aller doel de gemeente te mogen stichten en deze op te bouwen in 't allerheiligst geloof". Aan het werk met die doelstelling komt echter

abrupt een einde door de uitspraak van de synode in maart 1926 inzake de kwestie Geelkerken. Via een in alle Gereformeerde kerken op 14 maart voorgelezen kanselboodschap laat men weten dat er in onze kerken geen plaats is voor een uitleg van Genesis 2 - 3 "volgens welke het twijfelachtig zou zijn, of er in het Paradijs wel in den eigenlijken zin des woords een boom der kennis des goeds en des kwaads en een boom des levens hebben gestaan (...) terwijl dezelfde onzekerheid zou heerschen ten aanzien van de vraag, of het woord der verleiding tot Eva kwam uit den mond eener slang".

dr. C. Koppenaal, geb. 1888, hulpdienst te Meppel 1914-1915, predikant te Monnickendam 1919, ontheven van het ambt in 1926, overgëgaan naar de Geref. Kerken in Hersteld Verband

Ds. Koppenaal kan zich niet vinden in deze uitspraak en vertelt dat eerlijk aan de kerkeraad.

Het is curieus dat de eerste stelling bij zijn proefschrift over dezelfde tekst ging:

"De beschrijving, die Genesis 2 en 3 van het paradijs geven, beletten ons om het in Palestina te zoeken."

Daar zal waarschijnlijk niet veel bezwaar tegen zijn gemaakt. Zijn openheid over zijn visie op het spreken van de slang kost hem nu echter het predikantschap binnen de Gereformeerde Kerken.

In overleg met de classis besluit de kerkeraad hem eerst enige tijd op vakantie te sturen "om in dien tijd zich te dezen ernstig

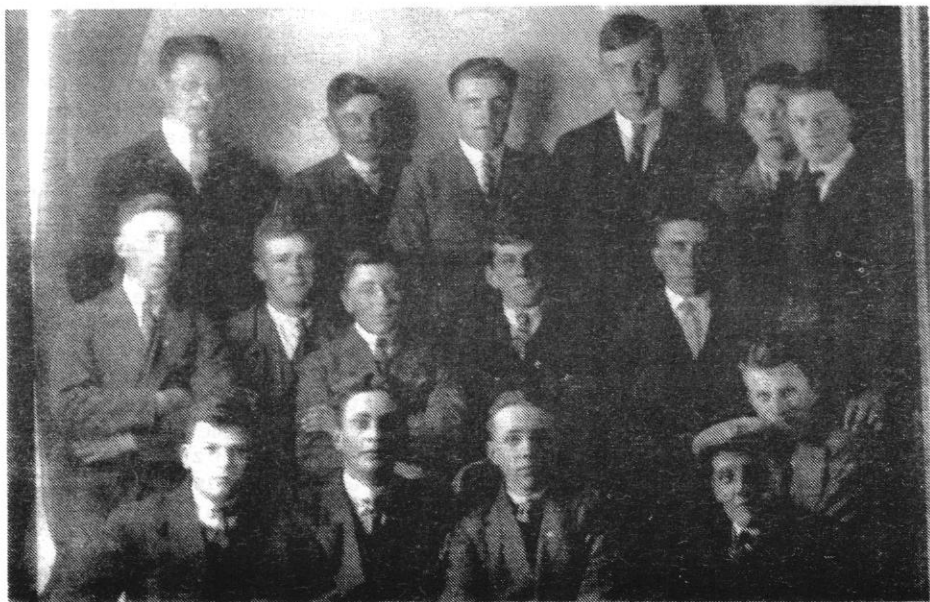
te beraden". Hij houdt echter vast aan zijn bezwaar. De classis probeert nog wel om de zaak te rekken door de behandeling van een bezwaarschrift van ds. Koppenaal bij de synode af te wachten. Maar op 7 mei besluit de kerkeraad aan de classis mee te delen dat zijns inziens ds. Koppenaal "niet meer met Zegen in Monnikendam zal kunnen arbeiden". Dit oordeel wordt op 13 mei door de gemeente overgenomen. Slechts een enkeling neemt het nog voor Koppenaal op. Met enige tegenzin ontslaat de classis hem nu uit de actieve dienst. Op 29 juli ontvangt de kerkeraad bericht van Koppenaal dat hij zich heeft aangesloten bij de Gere-

formeerde kerk in Zandvoort, die als geheel het kerkelijk verband had verlaten vanwege het conflict rond Geelkerken.

Deze treurige geschiedenis leidt er toe dat men niet direkt begint met het beroepingswerk. Pas een jaar later acht men daartoe de tijd rijp. De tussentijd benut men voor de restauratie van de kerk en de pastorie. In de kerk wordt er behalve nieuw meubilair voor de gemeenteleden en voor de kerkeraad ter linker zijde en de commissie van beheer ter rechterzijde een nieuwe preekstoel geplaatst (zie de foto van de fam. Diekema verderop in dit boekje).

De jongelingsvereniging "Het mosterdzaadje" maakt zich verdienstelijk door een tafel en een stoel voor op preekstoel te schenken. Enkele jaren later geven ze samen met de meisjesvereniging "Lydia" ook tafels en stoelen voor in de kerkeraadskamer.

Wat betreft het VERENIGINGSWERK valt op dat de genoemde jongelings- en meisjesverenigingen vrijwel vanaf het begin goed hebben gefunctioneerd, al hield de eerste in 1920 even op te bestaan door gebrek aan leiding.

de jongelingsvereniging "Het mosterdzaadje" gefotografeerd op 3 april 1930; v.l.n.r. 1.rij: Jo schipper, Schelt Boonstoppel, Jan Klok, Jan Middelbeek (met pet), Henk Kroonenburg; 2.rij: Renze Haakma, Cor de Boer, Simon Koetsier, Gerrit Boonstoppel, Marinus Santing; 3.rij: Roelof Weide(?), Jaap Stolk, Henk Santing, Gerrit Kraay, Cor kaars, Gerrit Kroonenburg

*meisjesvereniging "Lydia" gefotografeerd op 3 april 1930;
v.l.n.r. 1.rij (op de voorgrond): Paulien Stavanuiter, Reine
Stavanuiter, Annie Hakvoort, Antje Snieder, Leens Splinter;
2.rij: Wil Catsburg, Mien Snieder, Marie de Moes, Sari Berze,
Geertje Splinter; 3.rij (staande): Coba Verkade, Grietje
Koetsier, Cor Laan, Sijtje Schipper, Gijsje Splinter, Sijtje
de Boer, Neli Verkade*

Met de in 1935 opgerichte knapenvereniging "Samuel" ging het minder goed. Dat was reden tot zorg voor de jongelingsvereniging. In een brief aan de kerkeraad van 4 december 1945 klagen ze over het gebrek aan initiatief in deze. Ze vrezen dat hierdoor de jeugd de aansluiting aan de j.v. zal missen. Dat pessimisme bleek niet terecht. Het jeugdwerk, later in de vorm van clubwerk en de (gemengde) g.j.v., heeft steeds goed gefunctioneerd. Mede door toedoen van mevr. Wouters kwam er aan het einde van de jaren '50 ook clubs voor de kleinere kinderen. In het midden van de jaren '70 werd het clubwerk een gezamenlijke, Hervormd-Gereformeerde aangelegenheid.

In 1938 werd een mannenvereniging "Tot het Woord" opgericht. Die heeft het uitgehouden tot het einde van de jaren '60. De in 1951 opgerichte vrouwenvereniging "Uw roeping getrouw" deed het beter. In 1976 werd met enige ophef het 25-jarig bestaan gevierd. Ze bestaat nog steeds, zij het dan onder de wat modernere naam "vrouwenkontakgroep". Deze aanpassing aan de tijd heeft niet kunnen verhinderen dat er hiernaast nog een nieuwe "vrouwenkontakgroep" ontstond, namelijk "EVA" (even anders).

Het diakonale werk werd in de periode van 1918 tot 1939 beheerst door de zorg die men op zich had genomen voor de kinderen van het in 1918 overleden echtpaar Kroonenburg en voor hun aan tuberculose lijdende oom JAAP KROONENBURG, die eveneens op jonge leeftijd wees was geworden.

De drie kinderen konden bij gastgezinnen worden geplaatst, terwijl hun oom enige tijd is behandeld in een sanatorium. De financiële lasten die dat alles met zich meebracht drukten zwaar op de begroting. Er werd vaak over gesproken op de kerkeradsvergaderingen. Zo moest men zich ook uitspreken over pogingen van Jaap Kroonenburg om in zijn eigen onderhoud te gaan voorzien als vent. De kerk zou daarvoor het beginkapitaal moeten leveren. Erg veel vertrouwen leek men niet in de zaak te hebben. Gelukkig was men in staat zijn morele verplichtingen na te komen tot aan de dood van Jaap Kroonenburg en tot aan het moment dat de drie wezen meerderjarig waren.

Jaap Kroonenburg heeft een bundel gedichten nagelaten. De vijfde(!) druk daarvan verscheen met een inleiding van ds. J.J. Buskes onder de titel *Zij hebben witte klederen aan*. Dat waren de laatste woorden die hij als 36-jarige sprak op zijn sterfbed. In deze bundel staat het volgende gedicht, dat waarschijnlijk veel over de dichter zelf zegt.

HULP

*Ik had opnieuw en smadelijk verloren:
Gehoond en uitgefloten stond ik aan de kant,
gedoemd tot de mislukten te behoren,
een door het leven dor-gewaaide plant.*

*Verbitterd, wilde ik mijn lichaam gaan verminken.
Mij schurend langs de scherpe stenen laten gaan,
wanneer ik in het donk're water doodstil zou verdrinken ...
Maar in die duist're nacht kwam iemand naast mij staan.*

Het beroepingswerk in 1927 verloopt nogal moeizaam en dat niet alleen vanwege het feit dat veel beroepen kandidaten en predikanten bedanken. Zo meldt een door de kerk beroepen kandidaat dat hij een anonieme brief heeft ontvangen. Samen met zijn bedankbrief stuurt hij die naar de kerkeraad. Of die anonieme brief geleid heeft tot het bedanken is niet duidelijk, wél dat er onaangename dingen over de Gereformeerde kerk van Monnickendam in staan.

Tegen de predikant op wie men hierna een beroep wil uitbrengen worden door een gemeentelid bezwaren ingebracht. Op grond hiervan vraagt men om inlichtingen bij de hoogleraren Grosheide en H.H. Kuyper. Dat biedt geen oplossing, want zij blijken het in deze niet met elkaar eens te zijn.

Ook de gemeente reageert verdeeld. Weliswaar krijgt deze predikant duidelijk de voorkeur boven zijn tegenkandidaat (21 tegen 2 stemmen), maar velen onthouden zich van stemming. Toch wordt het beroep, op voorspraak van de consulents ds. Schweitzer van Amsterdam-Noord Buiksloot, uitgebracht. De beroepene bedankt echter. Ruim tien jaar later wordt er van hem vernomen dat hij zich heeft onttrokken aan de Gereformeerde Kerken. Blijkbaar had men het in Monnickendam toch een beetje aangevoeld, dat hij niet goed paste als predikant.

Ook twee andere pogingen om een predikant te krijgen mislukken. Het lijkt erop alsof er bij degenen die beroepen worden toch enige aarzeling is vanwege de gebeurtenissen rond de schorsing van ds. Koppenaal. Dat blijkt ook wel uit het antwoord van kandidaat BOS op het herhaalde aandringen van de kerk van Monnickendam om zich te laten beroepen: "Wanneer u als Raad der Gemeente, ondanks de bezwaren die tegen mijn persoon bestaan (ongetrouwd zijn, doorstuderen, behoefte aan gezonde omgeving enz.) en ondanks de bezwaren die tegen het tijdstip waarop kunnen worden ingebracht, in gemoede verzekerd zijt een beroep, en dat nu al, te moeten uitbrengen, dan zal ik mij daartegen niet langer verzetten, maar het aanvaarden als uit den Hand van Koning Christus.

Ik doe dat dan in het vertrouwen

1ste Dat de losmaking van Dr. Koppenaal op waarlijk Christelijke manier is voltrokken,

2de dat u naar uw vermogen zult medewerken, de gelegenheid tot doorstuderen te laten behouden en op behoorlijke wijze in het levensonderhoud te voorzien."

Op 23 september 1928 wordt de toen 28-jarige kandidaat Bos in het ambt bevestigd (zie voor zijn foto de afbeelding bij het 50-jarig jubileum). Op 3 april 1930 is hij getrouwd. Of er van de verdere studie nog wat terecht gekomen is, mag worden betwijfeld. Zijn gezondheid heeft waarschijnlijk niet te lijden gehad onder het verblijf in Monnickendam, al wordt hij in 1931 wel afgekeurd voor uitzending naar Indië. Hij heeft de leeftijd der sterken bereikt. In 1976 overlijdt hij na nog de Gereformeerde kerken te Rijsen (1934), Baarn (1938) en Emmeloord (1946-1962) te hebben gediend.

Ds. Bos gaat voortvarend aan de slag in een gemeente die duidelijk geleden heeft onder gebeurtenissen van de voorbije jaren. Hij heeft een uitgesproken oordeel over tal van zaken en weet doorgaans zijn ideeën ook in praktijk te brengen. Niet voor niets werd hij binnen de klassis wel "de paus van Monnickendam" genoemd.

Onder zijn leiding wordt de gevoelige kwestie der VASTE ZITPLAATSEN in de kerk ter hand genomen. Omdat de kerk nog maar nauwelijks alle leden kan bevatten (het aantal leden loopt inmiddels tegen de 300), moeten de zit-

plaatsen zo goed mogelijk worden verdeeld. Daarbij wordt de scheiding tussen mannen en vrouwen opgeheven en komen er gezinsbanken. Verder zal men niet meer voor de vaste plaatsen hoeven te betalen, want dat vindt ds. Bos maar een overblijfsel uit het Hervormde verleden.

Daarmee zijn de problemen echter nog niet opgelost. Het komt nogal eens voor dat er bij de kerkeraad geklaagd wordt over het feit dat men niet op de eigen plaats kan zitten. Vandaar dat er in 1939 een plaatscommissie wordt ingesteld. Op zondagmorgen moet die aan ieder zijn of haar juiste plaats wijzen. In 1952 worden de plaatsen officieel vrij gegeven. Maar dat betekent nog niet dat men nu niet meer gehecht zou zijn aan de eigen stek. Gezinnen en zelfs geliefden lopen onveranderd het gevaar tijdens de kerkdienst van elkaar te worden gescheiden wanneer ze te maken krijgen met verstokte zittenblijvers. Pas door de nieuwbouw komt aan dit soort schrijnende wantoestanden een eind.

Ook in de liturgie brengt ds. Bos enige veranderingen aan. In zijn tijd zijn de ("Eenige") Gezangen ingevoerd en wordt het voorlezersambt afgeschaft. Het idee om psalmborden te plaatsen naast de preekstoel valt echter bij ds. Bos niet in goede aarde. Dat zou de gemakzucht maar bevorderen; laat men maar goed luisteren! Tot drie keer toe is een verzoek om zulke borden geweigerd. Pas in 1938, bij een opknapbeurt van de kerk zijn ze geplaatst, zonder dat daar op dat moment enige discussie over is geweest. Ds. Bos was toen ook allang vertrokken.

De opvolger van ds. Bos is DS. P. KUIJPER, geb. 1908 (zie voor zijn foto de afbeelding bij het 50-jarig jubileum). Zijn intrede is op zondag 16 december 1934 en hij vertrekt al weer op 10 oktober 1937, naar Aalten. Daaruit mag men niet afleiden dat er spanningen waren tussen gemeente en predikant. Integendeel, zijn werk in eredienst en catechese werd zeer gewaardeerd. Maar beroepingscommissies hadden toen nog niet de gewoonte om af te wachten tot een predikant vier jaar aan een gemeente verbonden was alvorens hem te beroepen. En hoewel de kerkeraad van Monnickendam hem node zag vertrekken, wilde (en kon) men de predikant niet tegenhouden.

Ds. Kuijper heeft na Aalten ook nog de gemeentes van Zeist (1945) en Baflo (1969-1973) gediend. Hij overleed in 1985.

In zijn tijd wordt er een jeugdlokaal bij de kerk gebouwd. Daarbij maakt zijn vader, die wethouder van publieke werken te Hilversum is, zich verdienstelijk door gratis de bouwtekening te verzorgen. Die besparing was zeer welkom daar de financiële ruimte beperkt was.

Ook met de nieuwe predikant, DS. G.R. VISSER, had men wat dat betreft een gelukkige keuze gedaan, want zijn vader, aannemer van schilderwerk op de scheepswerven te Amsterdam, neemt het schilderwerk bij de volgende opknopbeurt van de kerk voor zijn rekening. Bij deze gelegenheid wordt ook het orgel gerestaureerd. Dat gebeurt door dhr. Bik, die het orgel sinds 1936 in onderhoud heeft.

Ds. Visser, geb. 1912, verrichtte voor hij naar Monnickendam kwam hulpdiensten te Zevenbergen. Hij is een van de eerste predikanten die ook tijdens de kerkdienst aandacht schenkt aan de kinderen. Ook in zijn latere gemeentes (Oudewater 1932, Rotterdam-Zuid 1946, Amsterdam (Funenkerk) 1954) stond hij daarom bekend. Zijn overgang naar het onderwijs (als leraar aan de Gereformeerde Kweekschool te Amsterdam) in 1962 past daar bij. In 1977 ging hij met emeritaat en in 1984 is hij overleden.

Op woensdag 19 juli 1939 wordt in Monnickendam de Doleantie van 1889 herdacht met 's morgens een kerkdienst waarin ds. Ferwerda voorgaat en 's middags een bijeenkomst met verschillende sprekers en een tentoonstelling.

*foto gemaakt bij het 50-jarig bestaan der kerk;
zittend v.l.n.r.: ds. Kreyt, ds. Ferwerda, ds. Bos, ds. Kuÿper
en ds. Visser; staande v.l.n.r.: de ouderlingen D. Kaars,
P. Kaars, P. Mars, D. Peereboom en Jb. Bakker*

De bij deze gelegenheid gemaakte foto laat zien dat niet alle oud-predikanten aanwezig zijn. De eerste predikant, ds. Faber, was niet in staat om te komen en de predikanten Ubbink en Koppenaal zijn niet uitgenodigd vanwege hun breuk met de Gereformeerde Kerken. Hun namen worden zelfs niet genoemd. Alleen ds. Bos verwijst er in zijn toespraak nog even naar, als hij spreekt over de "schokkende gebeurtenissen van 1926" en de daardoor opgeroepen "stemming van moedeloosheid" in de gemeente.

Alle aandacht gaat natuurlijk uit naar de instelling van de kerk die vijftig jaar daarvoor plaats gevonden had. Typerend voor de sfeer waarin dat gebeurt is het nu volgende gedeelte uit de preek van ds. Ferwerda (opgenomen samen met de gehouden toespraken in het boekje dat bij deze gelegenheid werd uitgegeven onder de titel "*Wanneer uw kinderen morgen vragen zullen*" (Jozua 5:6), blz. 12):

10 Juli 1889! Onze gedachten gaan op dezen morgen en heel dezen dag terug naar dien voor Monnickendam zoo gewichtigen datum, met ontroerde dankbaarheid. Waarom? Omdat toen door de feiten gebleken is, dat God in Zijn genade zich ontfermd heeft over Zijn Kerk in deze plaats.

Want ja, Zijn Kerk was nog hier! Zij was er nog, maar hoe? Wegschuïlend in, bijna tot onherkenbaar wordens toe verminkt door menselijke inzettingen, die haar levenssappen tot den wortel toe wegzogen, die als een in stilte voorwoekerende kwaal haar krachten deden wegvloeien. (...)

Het menselijk regiem waar zij machteloos aan overgeleverd was, dwong haar, op straffe van allerlei reglementaire tuchtmaatregelen, om mannen op haar kansel toe te laten - 't woord predikers wil mij hier niet over de lippen - mannen, die bedekt maar ook wel openlijk, voorzichtig maar ook wel fel en soms zelfs spottend, de grond-waarheden aantastten van ons Christelijk geloof. En in verdraagzaamheid gaf dit regiem naast de waarheid aan leugen een wettige plaats; liet het, o ja zeker, Christus en Zijn Woord wel toe, maar naast Hem ook Belial en zijn giftige bestrijding van het kruis.

Een jaar later, na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog heeft men weer heel andere dingen aan het hoofd, al laat de bezetting over het algemeen het kerkelijk leven, zoals ds. Visser vaststelt in 1942, "onberoerd". De meeste dingen gaan gewoon door, tot kerkelijke scheuringen (in 1944) aan toe.

Er was in die tijd een kinderkoortje dat zong tijdens de Kerstzangdienst in 1941 en bij andere bijzondere gelegenheden. Ook werd er een kerkkoor gevormd dat de gemeente hielp bij het zingen van de vernieuwde psalmen.

Dit gelegenheidskoor heette naar de uitgave van die psalmen "Psalter 36".

Door de oorlog is men wel beperkt in zijn mogelijkheden. Zo worden in de winter de vergaderingen van de jeugdverenigingen opgeschort vanwege het gebrek aan brandstof. Men moet als kerkeraad ook reageren op zaken zoals het bevel om koninginndag in de kerkdienst te negeren en het advies van de synode om de "arbeidsdienst" van gemeenteleden in Duitsland zoveel mogelijk tegen te gaan of anders de tewerkgestelden reisattestaties mee te geven.

De diakonie zorgde onder meer voor de opvang van kinderen uit de grote steden.

Het beroepingswerk gaat intussen gewoon door. Eind 1942, vertrekt ds. Visser naar Oudewater.

DE PERIODE VANAF 1943

De tijd na de Tweede Wereldoorlog kan men karakteriseren als een tijd van grote veranderingen, ook in het kerkelijk leven. Het is opvallend dat veel zaken, die daarbij in andere plaatsen tot grote beroering hebben geleid, in Monnickendam weliswaar niet zonder discussie maar uiteindelijk toch vrij probleemloos verliepen, zoals vrouwenstemrecht, het ritmisch zingen (1952), de invoering van "de 119 Gezangen" (1964), de vrouw in het ambt (1971) en de invoering van het Nieuwe Liedboek (1973).

De tijd na de oorlog is voor de Gereformeerde kerk van Monnickendam ook de tijd van de BOUWACTIVITEITEN. Door de groei van de gemeente was de kerk in de Schoolsteeg (in 1959 omgedoopt tot Schoolstraat) allang te klein. Reeds in 1931 zijn er plannen voor uitbreiding. Maar pas in 1953 wordt er echt iets gedaan. In plaats van de kleine komt er een grote galerij. Dit broeinest van ondeugd, een voortdurende zorg voor de kerkeraad, biedt slechts tijdelijk verlichting. Vanwege de snelle groei van Monnickendam moet men al gauw weer iets nieuws bedenken.

Inmiddels werd er al wel een nieuwe pastorie gebouwd in plaats van het wel zeer grote huis aan de Kerkstraat, dat volgens dhr. Mars nooit goed is bevallen als pastorie. Geen enkele predikant zou er echt tevreden mee zijn geweest, met uitzondering van ds. Minnema die er kon ijsberen zoveel hij maar wilde. De nieuwe pastorie (te zien op de foto van de fam. Erkelens) verrijst in 1957 aan de Nieuwe Zijds Burgwal op de plaats van twee onbewoonbaar verklaarde huisjes. Negen jaar later wordt ernaast nog een garage gebouwd.

In datzelfde jaar, 1966, wordt ook het nieuwe kerkgebouw voltooid. De opening is op vrijdag 28 oktober. Daar is heel wat overleg, getwijfel en geharrewar in de kerkeraad, gemeente, commissie van beheer en bouwcommissie aan vooraf gegaan. Eerst naar aanleiding van de keuze tussen verbouw of nieuwbouw, toen van de plaats (in de Kerkstraat of elders?) en tenslotte van de uitvoering van talrijke details. Maar als het erop aankwam was er een grote eensgezindheid en werklust om het karwei te klaren.

Ook over de naam was men het snel eens. In de notulen van de kerkeraadsvergadering van 19 augustus 1965 is men er opvallend kort over. Aan het einde van een lange avond kiest men na enig "brainstormen" voor de naam "Opstandingskerk".

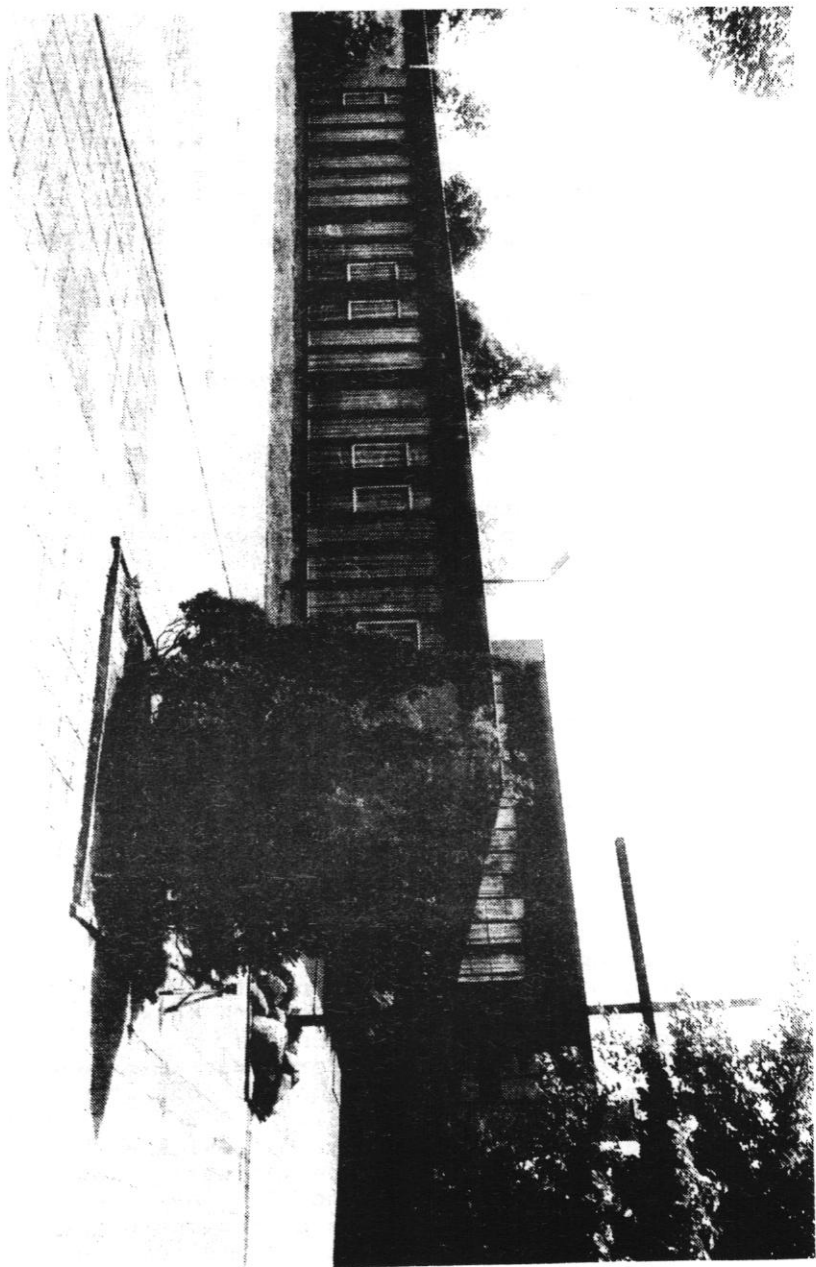
Zo kwam dan de Gereformeerde kerk, naar de woorden van een ouderling, uit een verscholen hoek nu voor het forum van de gehele stadsbevolking.

Voor een nieuw orgel was er geen geld. Ook het idee om een elektronisch orgel te kopen werd verworpen. Vandaar dat behalve de kanselbijbel ook het orgel werd meegenomen naar de nieuwe kerk. Het werd overgeplaatst door dhr. Bik met behulp van een aantal gemeenteleden, die vanwege de afnemende gezondheid van dhr. Bik hierbij belangrijk werk hebben verricht. Het resultaat was helaas niet bevredigend. De organisten kwamen met een hele waslijst van klachten. Al in 1968 is er een restauratie noodzakelijk. In 1970 stelt de commissie van beheer een orgelfonds in voor de aanschaf van een nieuw orgel.

Bij de kerk was ook een kosterswoning gebouwd. Er is in 1968 nog overwogen om ook een nieuwe pastorie aldaar te laten plaatsen. Maar men was op dat moment het bouwen moe. Dat duurde tot 1978. Toen sprak de gemeente zich uit voor het plan tot uitbreiding van de bijgebouwen. Eind 1979 is die uitbouw voltooid.

Een andere zaak die in deze periode veel aandacht zal krijgen is de TOENADERING TOT DE ANDERE KERKEN. Zoals wel blijkt uit de toespraken bij het 50-jarig jubileum kwam daar vooralsnog niet veel van terecht. Het bleef beperkt tot algemene zaken zoals de gezamenlijke

recente foto van de Opstandingskerk (gebouwd in 1966) en het bijgebouw (1979);
het houten kruis op de voorgrond is een geschenk van de bouwer; in 1986 werd
het door onbekenden vernield, maar het werd weer snel in ere hersteld en ver-
sterkt door de "kerktimmerman" Gerrit Klok

strijd tegen de kermis (1905) en de gezamenlijke dienst in de Grote kerk ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van koningin Wilhelmina (1923). Wanneer een lid van een andere kerk zich bij de Gereformeerde kerk wilde aansluiten, gebeurde dat niet dan na ernstig en diepgaand onderzoek van leer, leven en beweegredenen.

De oorlog bracht weinig verandering in de kerkelijke hokjesgeest. Slechts aarzelend wordt er in 1946 een afvaardiging naar de intrede van de nieuwe Lutherse predikant, ds. Johannes, gestuurd. Bij de intrede van de Hervormde predikant ds. Verbaas in 1956 gaat dat al vlotter. Ook als het gaat om de herdenking van de Reformatie verloopt de samenwerking redelijk goed. Behalve in 1957. Men houdt zich afzijdig vanwege de deelname van de (vrijzinnige) Doopsgezinde predikant. Ds. Corporaal die in Edam wel samen met de Doopsgezinden de 31ste oktober had herdacht krijgt een ernstige vermaning van de Monnickendamse kerkeraad.

In 1960 is er op initiatief van de Hervormde, Lutherse en Doopsgezinde predikanten overleg tussen de kerkeraden der protestantse kerken. Dit levert nog geen concrete resultaten op. Het idee, bij voorbeeld, van een gezamenlijke viering van het Heilig Avondmaal, zoals al eens geopperd door ds. Bijlsma in 1954, staat de Gereformeerden verre.

Begin 1963 stelt de Hervormde kerkeraad voor aan de Gereformeerde kerk, die zich in die tijd bezint op de vraag of er een nieuwe kerk gebouwd moet worden, om voortaan van hetzelfde kerkgebouw, de Grote Kerk, gebruik te maken. De koude hoeft geen bezwaar meer te zijn, want bij de restauratie is ook een verwarming ingebouwd. De relatie tussen Hervormden en Gereformeerden is op dat moment echter nog te kil. De Gereformeerde kerkeraad is eensgezind in zijn oordeel dat men hierop niet kan ingaan.

Ook het aanbod om tijdens de bouw gebruik te maken van de Grote Kerk werd afgeslagen. Men gaf, als bij bijzondere diensten de kerk te klein was, de voorkeur aan het verenigingsgebouw.

Toch komen er steeds meer onderlinge contacten, zoals via de kantoorij van de Grote Kerk welke ook Gereformeerden onder zijn leden telt en daarom ook graag meewerkt aan diensten in de Gereformeerde kerk. Ook via het jeugdwerk zijn er goede en intensieve contacten.

In 1967 wordt een plaatselijke Raad van Kerken opgericht. Het idee van zo'n interkerkelijk werkcomité wordt waardevol geacht, maar de voorstellen waarmee men komt stuiten op enige weerstand. Toch nemen ook de Gereformeerden vanaf 1968 deel aan de oecumenische diensten. In 1971 komt de g.j.v. met het voorstel om een oecumenische dienst te houden op Pinksteren. De kerkeraad zegt bewondering te hebben voor de suggestie, maar voelt er

verder niets voor. Hetzelfde voorstel komt een jaar later nog eens ter tafel, maar nu via de Raad van Kerken. Het resultaat blijkt hetzelfde. Pas in 1989 is men er aan toe. Inmiddels zijn er dan ook al ongeveer twaalf gezamenlijke diensten met de Hervormde gemeente per jaar. Het was indertijd begonnen met een gezamenlijke nieuwjaarsmorgendienst. Ook met de andere kerken is er samenwerking op tal van gebieden maar met behoud van eigen aard, karakter en kerkgebouw.

BIJDRAGE door DS. VAN WILGENBURG

4 april 1943 - 9 december 1945

Als je zo deze data voor je ziet, denk je: Wat was dat maar kort. Maar wanneer je je realiseert, dat we 't hebben over oorlogsjaren en wel de moeilijkste daarvan,

weet je, dat de uit-spraak: "in korte tijd kan er véél gebeuren" geen ijdel gezwets is. Nu me gevraagd is een paar herinneringen uit die dagen ten beste te geven, besef ik weer, dat 't eigenlijk een soort tropenjaren waren. En die tellen dubbel. 'k Zal waarachtig een keuze moeten doen, anders heb ik een heel boek nodig en nog een dik boek óók!

Wij waren nog maar kort, héél kort bewoners van de pastorie (Kerkstraat 35) toen 's morgens om 'n uur of zeven een luid gebons op de monumentale voordeur me uit bed deed springen. 'k Haastte me naar 't openstaande schuifraam en keek naar beneden recht in 't omhooggeheven bebloed gezicht van een bebaarde Jood. Hij leek op Jezus, zoals ik me Hem altijd had voorgesteld. De stoep was vol bloed-

ds. G. van Wilgenburg, geb. 1917, hulp. in Laren 1942 en Den Ham 1942-1943, predikant te Monnickendam 1943, Aalten 1945, Amsterdam 1951, Ref.Church of Australia 1953, Uithoorn 1957, Huizen 1960, Middelburg 1963, Emmen-West 1968, Emmen 1974, emiritus 1981

sporen. Toen ik hem binnen liet, herkende ik hem. Hij was een jonge Christus-belijdende Jood uit mijn geboortedorp. We hebben hem geholpen. Gert Boonstoppel heeft 'em 'n tijd verborgen gehouden. Na een tijd kon hij 't niet meer uithouden in z'n schuilplaats en werd hij door Gert naar Oegstgeest gebracht, waar we hem onderbrachten bij ds. Harder. Daar is hij helaas na een paar maanden door de Duitsers opgepakt. Dat is z'n dood geworden. Ds. Harder, die ook gearresteerd was, is na een tijd, door toedoen van prof. Oranje, toendertijd rector magnificus van de Vrije Universiteit - een man voor wie de Duitsers diep respect hadden - vrij gekomen.

Waarom begin ik met deze persoonlijke herinnering? Eén uit vele? Omdat - hoezeer in 't geheim dan ook - 't verzet tegen de steeds bruter en wreder optredende Duitsers en hun vazallen, in de kleine Gereformeerde Kerk van Monnickendam enkele overtuigde en actieve leden kende.

En vooral begin ik met de herinnering eraan, omdat de latere ontwikkeling van 't gemeenteleven een totaal ander beeld zou hebben opgeleverd (naar mijn bescheiden mening tenminste), als dit niet 't geval zou zijn geweest. Met diepe eerbied denk ik aan die mensen terug. Ze waagden hun leven en wisten dat. Telkens en telkens weer stonden ze voor de keus: stoppen? wegwezen? of doorgaan? Je vond hen trouwens niet alleen in de eigen kleine Kerkelijke Kring. We hebben in die tijd velen uit andere kerken en daarbuiten leren kennen, echt leren kennen, die met ons samenwerkten.

'k Had altijd - tenminste enkele jaren lang - ervan gedroomd om wanneer ik ooit een beroep zou krijgen (je kwam bijna niet aan de bak in die jaren) te vragen aan dr. K. Sietsma van Amsterdam-Zuid mij te bevestigen. Bij hem was ik met een aantal jaargenoten op preekclub geweest. Toen puntje bij paaltje kwam ging dat niet door. Hij was in een Duits concentratiekamp omgekomen. M'n voorganger, ds. Gerben Visser, heeft mij toen tot m'n werk ingeleid. 't Was een Feest!

In de voorbereidende gesprekken gaf hij mij een beeld van de gemeente. In die dagen gistte en woelde het in de Gereformeerde Kerken in Nederland. Steeds duidelijker werd 't dat er twee partijen waren, die tegenover elkaar stonden. Aan de ene kant prof. Schilder en z'n medestrijders (ik gebruik 't woord opzettelijk). Aan de andere kant de Generale Synode, althans in de meerderheid harer leden. "En", zei ds. Visser, "in Monnickendam zijn ze van de Synode niet zo bar gecharmeerd". Tenminste daar kwam, wat hij zei op neer.

Nu, wie enigszins thuis is in de kerkgeschiedenis van de laatste vijftig jaar, weet wat er in 1944 gebeurd is. De scheuring waarbij de zogenaamde Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken ontstonden. Ook in de classis Zaandam

AFSCHEID

in de Geref. Kerk

*Ds. v. Wilgenburg: „Als Christus
gestaltenis krijgt in het leven, dan
is er toekomst”*

MONNIKENDAM. Na twee jaar en acht maanden het ambt van voorganger der Ger. kerk te hebben bekleed, nam ds. G. van Wilgenburg Zondagmiddag in verband met zijn vertrek naar Aalten, afscheid van zijn gemeente. De kerk was tot in de paden bezet met belangstellenden.

Ds. van Wilgenburg zei, dat hij zich onder de Monnikendamers thuis voelde. Het afscheid stemde weemoedig. Spr. leerde zijn gemeentelieden speciaal in de bangste oorlogsdagen kennen. Hij vergeleek hen, die zich Zondag aan Zondag onder Gods woord schaaarden, met anderen, van wie soms tot misselijk wordens toe geroddeld werd. Hij constateerde in verschillende gevallen, dat er buiten vaak schóóner bloemen bloeien. Een en ander kwam tot uiting bij den swarten handel, de familiekwesies, enz. Op deze manier was het werk vaak zeer moeilijk. Gelukkig kon spr. getuigen, dat God ook voor de zondaren Zijn Zoon gegeven heeft.

Spr. preekte vervolgens naar aanleiding van 1 Petrus 1: 24 en 25: „Want alle vleesch is als gras en alle heerlijkheid des menschen is als een bloem van het gras. Het gras is verdord en zijne bloem is afgefallen; maar het woord des Heeren blijft in eeuwigheid”.

Spreeker was de negende Gereformeerde predikant te Monnikendam. Hij verkondigde steeds het blijvende woord, doch wist dat zijn werk niet was afgekomen. Hij bracht het woord in menschelijke zwakheid, maar bad en worstelde om Gods woord te mogen verspreiden, zoodat de boodschap opwekte tot geloof en bekeering. Daarom ergerde spr. zich vaak als er menschen waren, die week aan week in de kerk zaten te slapen....

Ook in Broek in Waterland had spr. graag sterkte en vertroosting gebracht in de samenkomsten bij broeder en zuster Tolck. Hoewel spr. misschen met veel gebreken had gewerkt, het woord was gebracht. Spr. dankte voor de vriendschap, die hij had ondervonden en den steun van den kerkeraad. Blijft men bij het Woord, dan is dat de bevrijding uit alle benauwenis. Als Christus gestaltenis krijgt in het leven, dan is er toekomst.

Er wordt thans beweerd, dat na het vertrek van den voorganger de Ger. Kerk te Monnikendam zal verdwijnen. Zou, zoo zeide spr., de Heer het licht wegnemen van Uw kandelaar? Dat zal zoo zijn, wanneer de gemeente niet leeft bij de schrift. Denkt er steeds om, dat stilstand ach-

teruitgang is! Laat Uw leven geen vleesch worden. Beware de Heere U en mij daarvoor. Hij geve, dat wij een wijs hart bekoemen!

Nadat de heer Koetsier namens den kerkeraad den predikant een hartelijk woord van afscheid had toegesproken, zong de gemeente den scheidenden herder toe en werd de dienst besloten met het uitspreken van den zegen.

Monnikendam's Gereformeerde Kerk verliest een voorganger, die in den betrekkelijk korten tijd, dat hij onder de gemeentelieden werkte, veel heeft meegemaakt en veel in het belang der kerk heeft verricht.

verslag in de N.N.C. van 13 dec. 1945 van het afscheid van ds. Van Wilgenburg. De afscheidspraak zorgde voor enige deining in de gemeente: men voelt zich in zijn eer aangetast en dat nog wel in aanwezigheid van de pers. Er wordt een extra kerkeradsvergadering aan gewijd. Het daaruit voortvloeiende gesprek met de scheidende predikant leidt ertoe dat men de zaak verder laat rusten.

zijn we ermee geconfronteerd. Hoevele, vaak eindeloze vergaderingen zijn er niet gewijd aan "de kwestie". In Zaandam, in Amsterdam, in Landsmeer kwamen de afgevaardigden van de kerken bijeen en 't werd steeds duidelijk: er komt een breuk!!

Toen die kwam deed Monnickendam niet mee. Marken óók niet. En gelukkig waren er meer gemeenten, die heel bleven. 'k Ben er vast van overtuigd, dat de oorzaak van ons niet meedoen niet, zoals in sommige plaatsen van ons werd gezegd, een kwestie was van onverschilligheid of zelfs onkunde, maar dat 't een zeer positieve keuze was. We ondervonden 't aan de lijve, dat we in strijd gewikkeld waren met de duivelse machten: 't vervloekte Nazidom. En dus was 't geen tijd voor onderling kerkelijk gekrakeel. Punt uit!

Er moesten mensen geholpen worden, wapens verborgen, die in de nacht door Engelse vliegtuigen waren gedropt, voedsel gesmokkeld voor een hongerige stad, water opvangen en gezuiverd voor de zuigelingen (er stierven er toch nog in de stad ettelijke door ingewandinfecties). Op de straten zag je mensen terug komen uit de Wieringermeer met hun fiets op anti-plof banden of met een karretje op weg naar Amsterdam bijna thuis van hun hongertocht, Amsterdam waar maar al te dikwijls op de pont over 't IJ alles werd afgepakt door de Duitse soldaten of door de landverraders, die hen hielpen.

Wie denkt er dan aan kerkscheuring...?

Wat heeft de kerkeraad en wat heeft de gemeente bewust gekozen!

Zo bleef de scheuring Monnickendam bespaard.

In de hongerwinter bloeide er opeens iets op van de Oecumene. Ds. Scharren, de Lutherse predikant, en ik begonnen met een wekelijkse bidstond op woensdagmiddag. Na enige aarzeling ging ook ds. Van der Does van de Hervormde gemeente meedoen. We hebben in die spannende tijd dikwijls bijzonder fijne diensten gehad.

En toen de bevrijding kwam... 'k Weet haast zeker, dat Monnickendam nooit zo'n feest heeft meegemaakt als toen.

Dankbaar zie ik terug op een klein aantal jaren, waarin 'k zo ontzettend veel heb meegemaakt met mensen, die ik nooit zou kunnen of willen vergeten.

BIJDRAGE door DS. DE BOER

Van de eerste gemeente gaat een bijzondere bekoring uit, althans voor mij. De indrukken daar opgedaan vergeet je je levenlang niet. Ik schrijf dit op 74-jarige leeftijd.

Toen ik te Monnickendam mijn ambtelijke loopbaan aanving, was ik 31 jaar oud en van 1946 tot 1949 diende

ik de gemeente.

Het kost mij geen enkele moeite diverse gebeurtenissen voor de geest te halen: de grote pastorie met de lange gang in de Kerkstraat, schuin tegenover de pastorie van de Evangelisch Lutherse gemeente met als predikant destijds ds. H. Johannes. Wat heerlijk om op het orgel van zijn

ds. J.H. de Boer, geb. 1915, predikant te Monnickendam 1946, Nijverdal 1949, Middelburg 1955, Leiden 1958, Hengelo (Ov.) 1966, Oosterend (Texel) 1977, emeritus 1980

kerk te mogen spelen! De Hervormde predikant in die dagen was ds. Van der Does, een karakteristieke figuur met bolhoed. Hij preekte in de imposante Grote Kerk bij welke kerk ons kleine kerkje in de Schoolstraat in het niet viel. Met Rome hadden wij geen enkel contact destijds.

De eerste winter was buitengewoon streng. Drie voorvallen zijn mij uit die winter bijgebleven:

De begrafenis van de eerste echtgenote van Joh. Abma vond plaats bij hevige kou. Zonder overdrijving, de sneeuw lag huizenhoog. Vanaf de nok van het dak van de boerderij op Overleek liep de sneeuwlijn schuin naar beneden. De gemeentelijke sneeuwplough

moest de weg vrij maken. Familie van ver kon niet tijdig aanwezig zijn. Zeker een uur hebben we moeten wachten op de familie in een cafézaal te Broek in Waterland, waarna de begrafenis kon plaatsvinden.

Een tweede voorval: op zekere zondagmorgen had ik een vacaturebeurt in Amsterdam-Noord te vervullen. Maar hoe er te komen? Volgens de dienstregeling zou ik met de Blauwe Tram juist voor tien uur in Amsterdam-Noord kunnen zijn. "Maar met die hevige sneeuwstorm kun je dat wel vergeten", dacht ik. Kleumend van de kou stond ik toch maar bij de halte. Tot mijn grote verbazing en vreugde kwam uit de richting Broek de tram aankruipen, in een wolk van stuif-sneeuw. Als enige passagier reed ik in de tram, die te Monnickendam keerde, naar Amsterdam-Noord tussen muren van sneeuw. Een half uur te laat belandde ik op de preekstoel van de aula van de Bavinckschool aan het Mosplein. Na afloop ben ik daar op verhaal gekomen bij de familie Lijssen,

met wie we bevriend zijn tot nu toe.

In diezelfde periode (derde gebeurtenis!) was er een classisbeurt in Holysloot. Maar alweer: de weg was glad en onbegaanbaar. Geen automobilist waagde zich erop. Na enig overleg met Maarten Splinter, die de waterwegen in die streek op zijn duimpje kende, werd besloten dat we onder zijn geleide op de schaats naar Holysloot zouden gaan. En zo gebeurde. Met een alpinomuts op het hoofd en 't klassieke zwarte pak met spreekjesbroek aan, kwamen we keurig op tijd in Holysloot aan. Mijn voeten waren als ijs, koud en stijf. Het was in de Adventstijd en ik preekte over Matth. 1:17. Iets om nooit te vergeten.

Om te memoreren hoezeer de tijden veranderd zijn: het jaarsalaris bedroeg f 2750,- (minder dan het emeritaatsgeld dat me nu per maand wordt uitgekeerd). Daarom oordeelde de kerkeraad dat er wat in natura bij moest in de vorm van aardappelen uit de polder, turf voor de grote kolomkachel in de achterkamer. Mijn uiterlijk schijnt in die tijd niet te zijn geweest als dat van Daniël en zijn vrienden uit Daniël 1. Daarom besloten (naar ik meen 18) boeren de handen ineen te slaan en ons wekelijks twee flessen volle melk en een pond eigen gekarnde boter te bezorgen. Mijn waardering voor dit alles is dan ook buitengewoon.

En dan spreek ik nog niet eens over de vele waardevolle contacten met mensen.

Van mijn keus voor Monnickendam heb ik nimmer spijt gehad.

BIJDRAGE door DS. MINNEMA

Graag ben ik ik mijn herinnering gedoken naar de tijd, dat ik in Monnickendam in uw midden woonde. Wat komt er dan bovendrijven? Wat is er gebeurd? Het lijken van de afstand van nú nogal kleine gebeurtenissen van een tijd, die eerder leek stil te staan dan dat ze dynamisch was. Maar het was wel een fijne tijd, vol nabije menselijkheid en waarin deze pastor veel heeft geleerd, waarvoor hij nog dankbaar is.

Laat ik wat noemen. Het ledental der Gereformeerde kerk heeft in die vijf jaar nimmer vijf meer en nimmer vijf minder bedragen dan 360 of 380. Het exacte getal weet ik uit mijn hoofd niet meer. Wel vertelde burgemeester Kelder me, toen ik hem voor mijn afscheid bezocht, dat de bouwplannen waren goedgekeurd. Spoedig daarna was het huizengeheel van Monnickendam verdubbeld! Van 600 naar 1200.

In die tijd kerkten we nog in de Schoolstraat en ik was de laatste pastoriebewoner van het huis in de Kerkstraat. Zonder centrale verwarming (kolenkachels) en zon-

*het echtpaar Minnema;
ds. M.T. Minnema, geb. 1926,
was predikant te Monnickendam
1951, 's-Gravenzande 1956,
Rijswijk (Z.H.) 1965, Rotter-
dam-Delfshaven 1981 (hulpd.)
's-Gravenhage-Loosduinen 1982*

der douche (was te duur: f 1800,- en dat ging niet). Maar het was verder zalig wonen in de grote kamers en de lange tuin. En ik ben nog een beetje verliefd op de prachtige eikenhouten voordeur. En ik word nog kwaad, als ik me het moment herinner, dat een grote vrachtwagen, die slecht manouvreerde er een onuitwisbare deuk in gereden heeft.

Het kerkgebouw werd te klein en toen werd besloten dat er een galerij ingebouwd moest worden. Architect Jan Plas maakte een ontwerp. De bovenste plaatsen op de galerij noemde hij Zacheüs-plaatsen. Je moest klein van stuk zijn als je daar wilde kunnen zitten. Fraai heb ik het nooit gevonden. Maar daar kon de firma Klok, die de galerij heeft gebouwd, niets aan doen. Kosten ruim f 5000,-. Ter vergelijking: het domineessalaris bedroeg toen f 4250,-. Iedere maand

bracht ik een bezoek aan Cor Snieder, penningmeester der kerk, die mij mijn salaris uitbetaalde.

Toen ik een keer iets nieuws wilde invoeren, zei de scriba (in dit geval Pieter Kaars, die deze functie afwisselde met zijn broer Dirk, evenals Jan en Gerrit Mars het voorzitterschap afwisselden): "Dominee, u kunt nu wel wat nieuws willen, maar binnen twee jaar bent u weer weg en dan zijn we twee jaar vacant en zitten wij als kerkeraad er mee". Ik heb me toen onmiddellijk voorgenomen minstens vier jaar te blijven.

Samen hebben we later wel iets nieuws ingevoerd. Het was gewoonte, dat er alleen huisbezoek werd afgelegd als de dominee er bij was, dus niet in vacante tijden. Dat is toen veranderd. Ouderlingen gingen van toen af ook getweeën en dat werd ook tijdens de vacature volgehouden.

Wat me verder is bijgebleven als een gebeuren dat ik later nergens ooit ben tegengekomen was dit: als het zondags Avondmaal was, dan nam de scriba na de morgendienst een ledenboek ter hand en noteerde nauwkeurig wie aan de Sacramenten had deelgenomen en wie gemist werd. Zo nodig werd voor de tweede dienst nog even een bezoek afgestoken.

Opzienerschap à la Calvijn. Het gebeurde in alle hartelijkheid en onderling medeleven. Na de kerkdienst in de middag werd de collecte geteld. Dat spaarde tijd.

Ineens komt het woord oecumene bij me boven. Wat hadden we in die tijd voor oecumene. Officieel heel weinig. Ik meen alleen een gezamenlijke kerkdienst in de Grote Kerk op de vierde mei. Maar de onderlinge verhoudingen waren heel plezierig. Ik heb veel gepraat met ds. Bijlsma van de Hervormde kerk en met ds. Hamel van de Lutherse kerk, mijn overbuurman. Maar de pastoor heb ik nooit ontmoet, terwijl het aantal Katholieken een derde van het totale inwoneraantal besloeg. Raar eigenlijk! Maar zo ging het toen.

Ik zie terug op een goede tijd. Het preken heb ik er geleerd en de omgang met de mensen heb ik altijd erg fijn gevonden. Zo'n eerste gemeente vormde je toch en daar ben ik nog dankbaar voor. Het heeft mij goed gedaan even terug te kijken en ik hoop dat het voor u net zo is, om dan weer vooruit te kijken en kerk te zijn onder de adem van de Geest van Christus.

EEN BOSJE BLOEMEN VOOR DE JARIGE KERK van D.N. WOUTERS

Bij een verjaardag hoort een geschenk. Wat kun je echter meebrengen voor een (honderd-)jarige kerk? Met lege handen wil ik niet komen, want ik voel me met de Gereformeerde Kerk van Monnickendam nog steeds zeer verbonden, ook al is het inmiddels 28 jaar geleden dat de verhuswagen op het Singeltje voor kwam rijden om ons huisraad in te laden en naar Hoorn te vervoeren.

Dit artikel in het jubileumboekje is mijn bijdrage aan het feest. Het zijn weliswaar papieren bloemen, maar die hebben ook een voordeel: als de verse bloemen en planten die aan deze verjaardag kleur geven allang verwelkt zijn, heeft een papieren boekje nog dezelfde waarde.

Op zondag 18 november 1956 was het zover. Enkele dagen tevoren had ik van de classis Dordrecht preekconsent gekregen. De eerste kerk waarin ik zou voorgaan was Monnickendam. Als tekst voor de morgendienst had ik een gedeelte van Genesis 28 gekozen, het visioen dat Jacob zag toen hij in Bethel onder de open hemel lag te slapen. Het was een preek met een thema en een onderverdeling in drie punten, zoals in die tijd gebruikelijk was. Het thema was: "De genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk". Het kwam er op neer dat als God iemand roept Hij er - wat er ook gebeurt - niet op terugkomt, en dat Hij ook zorgt voor de genadegaven die het mogelijk maken dat iemand die roeping kan volbrengen.

Nu ik terugkijk naar deze zondag in 1956 moet ik zeggen dat die dag beslissend werd voor de verdere gang

van mijn leven. Monnickendam werd mijn eerste gemeente. De tekst die ik koos voor de eerste dienst heeft mij een blijvende motivatie gegeven voor mijn werk als predikant.

Het lag overigens helemaal niet voor de hand dat ik mij toen als predikant zou verbinden aan de Gereformeerde kerk van Monnickendam. Als parttime secretaris van de Calvinistische Studenten Beweging had ik tot najaar 1957 allerlei verplichtingen. Ik was niet van plan mij vóór de zomer van dat jaar beroepbaar te stellen.

De avond van die eerste preekzondag bracht ik door bij de familie D. Peereboom aan de Lindegracht. Daar kwam een delegatie van de kerkeraad op bezoek, bestaande uit Joh. Abma, B. Horjus, J. Mars, aangevuld door de gastheer D. Peereboom. Zij legden mij de vraag voor of ik een eventueel beroep van de Gereformeerde kerk van Monnickendam kon en wilde overwegen.

Aan de ene kant was ik door deze voortvarende wijze van handelen van de kerkeraad volledig overrompeld. Anderzijds was ik in de afgelopen dagen voortdurend bezig geweest met de vraag wat de tekst over de roeping en de genadegaven van God voor mij persoonlijk betekende. Ik zag in de spontane reactie van de kerkeraad op de beide diensten van die eerste zondag een richtingwijzer.

Na enkele dagen van persoonlijke overweging en van overleg met anderen heb ik de kerkeraad geschreven dat ik bereid was een eventueel beroep in overweging te nemen. Begin december werd de gemeente bijeengeroepen. Deze sprak haar vertrouwen uit in de door de kerkeraad voorgesteld procedure: de bevestiging werd gesteld op 2 oktober 1957. In de tussentijd zou een nieuwe pastorie worden gebouwd. Mijnerzijds was ik graag bereid in de tussenliggende periode één zondag per maand in de kerkdiensten voor te gaan en catechisatie te geven.

Zo kwam ik in de periode voorafgaande aan de bevestiging regelmatig in Monnickendam. Op de zondag waarop ik in Monnickendam voorging in de diensten wachtte diaken T. Breedijk uit Broek in Waterland me om 9.30 uur met de auto op bij de aanlegplaats van de pont in Amsterdam-Noord. Door de week leerde ik de jeugd kennen. Ik heb mijn oude catechisatieschrift nog eens doorgebladerd. Er waren toen 57 catechisanten. Het doet me plezier dat ik van elk van hen het gezicht nog voor me kan halen. Omdat ik wekelijks aantekende wie er kwamen, vertelt mijn oude schrift dat er een grote trouw was bij het catechisatiebezoek. De meesten misten zelden of nooit. De catechisaties werden voor mijn besef gekenmerkt door een goede sfeer.

Door de maandelijkse kerkdiensten en de wekelijkse catechisaties was er reeds een band ontstaan tussen de gemeente en mij voordat ik in oktober 1957 als twaalfde

predikant van Monnickendam door mijn vader werd bevestigd.

De Gereformeerde kerk van Monnickendam is gedurende honderd jaar steeds een kandidaten-gemeente geweest. De predikanten bleven er soms nog geen drie jaar (Van Wilgenburg en De Boer) en nooit langer dan zeven jaar (Koppe-naal en Erkelens). Lange periodes waarin de gemeente vakant was konden zonder grote problemen overbrugd worden. Dat begon al gelijk in 1889: het duurde ruim vijf jaar voor de eerste predikant werd bevestigd.

Het vraagt veel van een gemeente, om steeds opnieuw te beginnen met een jonge predikant zonder ambtelijke ervaring. Maar Monnickendam kon dat aan. Veel minder dan bijvoorbeeld het geval is in de grote stad, is de kerk van Monnickendam afhankelijk van de inzet van de predikant. In de kerkeraad zaten voldoende ervaren ambtsdragers om de continuïteit en de stabiliteit van de gemeente te waarborgen. Ik heb de indruk dat ik, als ik eerst niet een paar jaar de tijd had gehad om te groeien in de beschutte warme kas van de kerk van Monnickendam, ik het veel moeilijker gered zou hebben in de koude grond van

de kerkeraad begin jaren '60:

staande v.l.n.r. C. Kraan, C. Pronk, G. Biesheuvel, G. Klok en H. van Vliet; zittend J. Mars, D.N. Wouters, D. Kaars en K. Kraay. Ds. D.N. Wouters, geb. 1930, predikant te Monnickendam 1957, Hoorn 1961, Pijnacker/Nootdorp 1965, Amsterdam 1970

Amsterdam waar ik inmiddels voor het twintigste jaar werkzaam ben.

De gemeente was in mijn tijd niet al te groot (350 leden, de helft van nu) en overzichtelijk. De ambtsdragers kenden de gemeente. Het zou in Monnickendam ondenkbaar zijn wat in Amsterdam van tijd tot tijd gebeurt, dat mensen uit de kerk verdwijnen of een tijd lang niet komen door welke oorzaak dan ook zonder dat iemand het merkt. Er werd nauwgezet aandacht gegeven aan de meelevendheid van de gemeente. Dat bleek bijvoorbeeld op de Avondmaalszondag. Na de diensten kwam het boek tevoorschijn waarin de namen van alle belijdende leden op alfabet opgenomen waren. Alle avondmaalsgangers werden nade dienst in het boek genoteerd en het totaal werd opgeteld. Dat getal moest overeenkomen met de optelsom van het aantal gebruikte zitplaatsen per tafel. Als het een enkele keer na de morgendienst niet klopte wist men 's avonds altijd wel wie over het hoofd was gezien. Het achtergrondmotief achter deze administratieve accuratesse was van pastorale aard. In vroeger jaren werd elk adres in de dagen voorafgaande aan iedere Avondmaalszondag bezocht. Nu dat niet meer funktioneerde wilde men toch uit de boeken kunnen aflezen wie extra pastorale aandacht nodig had.

De gemeente was ten aanzien van haar predikanten wel kritisch, maar vooral mild. Een hard oordeel over een preek die naar het oordeel van (sommigen van) de kerkeraad beneden de norm bleef werd niet gegeven. Ik herinner mij de kritiek die ik kreeg naar aanleiding van de preek over Maleachi 3: 8-10 die ik op 10 november 1957 hield. Na de morgendienst op de volgende zondag sprak één van de ouderlingen mij aan: "Dominee, de fijne preek van vanmorgen geeft me vrijmoedigheid om toch even terug te komen op de preek van vorige week zondag (...)". Het was de methode van het boek Prediker (8:5): "Het hart van de wijzen kent tijd en wijze".

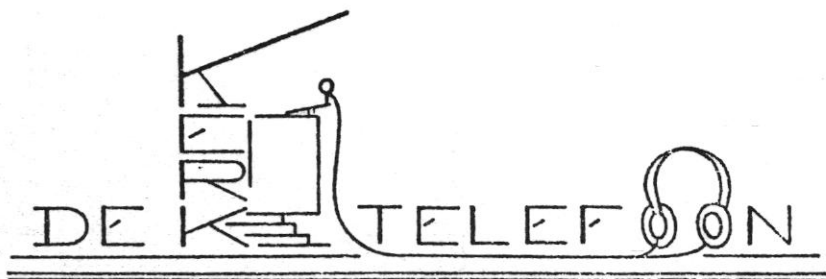
De dominee was vrij in zijn tekstkeuze, maar hij moest toch wel het opnamevermogen van de gemeente voor ogen houden. Toen ik tussen 15 juni 1958 en 16 november van dat jaar op vijftien opeenvolgende zondagen uit de eerste brief van Johannes preekte werd vanuit de kerkeraad opgemerkt dat het voor de gemeente toch wel goed was als nu weer eens andere Schriftgedeelten uitgelegd zouden worden.

In Monnickendam leerde je overigens het preek-ambacht wel. De dominee was vrij gedurende vier zomerzondagen en één zondag na Nieuwjaar. Van de 47 overblijvende zondagen werd van hem verwacht dat hij twee maal per zondag voorging, het liefst in eigen gemeente. Geruild werd er weinig. Dat hoefde voor mij ook niet. Overigens kan ik me

nu niet goed meer inleven in die situatie waarin ik zondag na zondag voor twee nieuwe preken moest zorgen. De kwantiteit zal de kwaliteit niet altijd ten goede gekomen zijn.

Monnickendam was ook een zeer hulpvaardige gemeente. Het meest sprekende voorbeeld was voor ons in die jaren de opvang van de Koreaanse familie Lee. Het begon zo. Op de Oudejaarsavond van 1958 was bij ons een Koreaanse dominee te gast die aan de Vrije Universiteit in Amsterdam zijn doctorstitel wilde halen. Om vijf voor twaalf - we zouden juist ter voorbereiding op de jaarswisseling Psalm 90 lezen - vroeg hij: mag ik misschien bij U komen wonen? Hij voelde zich namelijk in Amsterdam erg eenzaam. Enkele weken later kreeg ds. Kun Sam Lee een kamer in de pastorie aan het Singeltje. Weer een periode later vond br. Joh. Abma dat het toch eigenlijk niet kon dat deze dominee die na enkele jaren studie in Amerika nu in ons land was zo lang van zijn gezin vervreemd was. Dus ging br. Abma rond in stad en land, verzamelde gelden voor de heenreis en de terugreis, en zo kwam Young Chin Cho, de vrouw van Kun Sam Lee in Monnickendam. Nóg zie ik voor mij de aankomst van mevr. Lee, ontvangen door een groep Monnickendamse vrouwen die gezamenlijk voor het klaarmaken en inrichten van geschikte woonruimte in de pastorie voor de familie Lee hadden gezorgd. Mevrouw Lee verstond geen enkel woord Nederlands en niet meer dan anderhalf woord Engels, maar dat stond de communicatie met de vrouwen van Monnickendam niet in de weg. Toen mijn vrouw en ik op uitnodiging van prof. en mevr. Lee in 1982 een bezoek aan Korea hebben gebracht is er nog met veel dankbaarheid gesproken over dat wat de gemeente van Monnickendam voor hen had gedaan.

Tijdens mijn Monnickendamse jaren kwam de gedachte op om als plaatselijke kerk een eigen contactblad uit te geven. Als naam werd gekozen "De Kerktelefoon".

Contactblad van de Gereformeerde Kerk te Monnickendam

Het eerste nummer verscheen op 5 maart 1959. Hoe fraai het huidige logo van het blad ook is, zelf geef ik de voorkeur aan de oorspronkelijke kop van het blad, zoals deze door Lourens Mars was bedacht (zie de afbeelding op de vorige bladzijde). De verlengde bovenarm van de eerste "K" van de kerk levert het klankbord van de preekstoel, de microfoon op de kansel staat in verbinding met de twee "O"ren van de gemeente. In het eerste nummer staat hierover: "Dit contact-blad kan (zelfs in zijn bescheiden omvang) een van de verbindingsdraden zijn tussen het gepredikte Woord van God en onze huiskamers".

De tijd waarin de auto van de heer Breedijk mij naar Monnickendam reed ligt ver achter ons. Toch is de band met Monnickendam gebleven. Elk jaar weer ontvang ik het verzoek om in mijn preekrooster een paar diensten voor Monnickendam te reserveren, en dat doe ik graag. Als ik op de preekstoel sta zie ik nog verschillende van de 57 jongens en meisjes voor mij uit de periode die aan mijn bevestiging voorafging. De tijd is hen - net als mijzelf - niet ongemerkt voorbij gegaan, de wederzijdse band tussen de gemeente en de eerste bewoners van de pastorie aan het Singeltje is intact gebleven.

TERUGBLIK door MEVR. DIEKEMA

De Gereformeerde kerk te Monnickendam bestaat op 10 juli 1989 een eeuw en Monnickendam zal Monnickendam niet zijn om er een groot feest van te maken. Dat zal op 16 en 17 september 1989 wel blijken!

De Commissie van Voorbereiding heeft mij gevraagd of ik voor het jubileumboekje ook iets wilde schrijven over de jaren dat wij in uw stad woonden. Ik heb daar volmondig "ja" op gezegd, maar ik wist niet waar ik aan begon, want wat voor ons belangrijk was, wil niet zeggen dat een ander het daarmee eens is.

Toen mijn man in 1962 beroepbaar was en hij het land door moest om "op beroep" te preken, had van de acht beroepen die hij kreeg Monnickendam meteen zijn hart gestolen. Toen hij thuiskwam (want in die tijd bleef je een heel weekend in zo'n gemeente) zei hij tegen mij: "Als ik een beroep naar Monnickendam krijg, neem ik dat aan". Op een avond kwam de voltallige kerkeraad naar ons toe in Amsterdam om te zeggen dat dhr. Diekema bij acclamatie was beroepen. Enfin, hij werd de dertiende predikant.

Op 4 november 1962 werd mijn man bevestigd door ds. A. Plaatsman uit Amsterdam. Het gezegde dat een dominee pas in Friesland wordt gevormd ging voor hem niet op. In Monnickendam waren "wijze" mannen genoeg en die konden ook een predikant goed op weg helpen. De Gereformeerde

*het gezin Diekema in 1962;
ds. H.J. Diekema, geb. 1930, predikant te Monnickendam 1962,
Wolfheze 1966; overleden in 1970*

kerk telde toen 410 zielen. In de loop der jaren is er kerkelijk, maar ook stedelijk een grote uitbreiding gekomen. Er werd in deze jaren "buiten de vesting" gebouwd. De Oranjewijk werd volgebouwd en in het begin was je eigenlijk geen Monnickendammer als je buiten de vesting woonde. Ook dat zal nu wel anders liggen, omdat ook de kerk, als eerste gebouw, op de vlakte werd gebouwd.

Wij hadden een koude start! De winter 1962-1963 was bar, koud en de kennismakingsbezoeken werden op de fiets gebracht. Dat betekende naar Katwoude tussen de sneeuwballen door! Ook in de pastorie moest hard gestookt worden, want er was nog geen centrale verwarming. Maar de schoorsteen trok goed!

Ja, wat is er allemaal gebeurd in die tijd? Daar was het gewone werk voor de predikant, twee preken maken voor iedere zondag, want buiten de vier vakantiezondagen waren er slechts twee vrije bij. Door de vele vacatures in de classis werd er praktisch iedere zondag drie maal gepreikt. Ook de consulentgemeenten Zunderdorp en Holy-sloot waren er toen bij. De preken werden meestal besproken op de maandagmorgen op de weg naar Overleek, waar dan ook dhr. J. Mars met zijn boodschappenkar te vinden was. Op die weg is er heel wat besproken en ook onder melkenstijd bij de boeren genoot mijn man van de vele gesprekken.

Later werd naast de pastorie het oude huisje van mw. Pronk afgebroken en er verrees een mooie garage voor de dominee.

Nu wij toch over bouwen spreken, kan ik wel zeggen dat er in onze tijd heel wat kerkeraads- en gemeentevergaderingen zijn gehouden om tot een oplossing te komen inzake de overvolle kerkdiensten in de Schoolstraat. Moest de kerk uitgebreid worden, moest er een stuk aangebouwd worden of moest er een hele nieuwe kerk komen? Het laatste is gebeurd en ik kan zeggen dat wij als gemeente er als één man achter hebben gestaan en eendrachtig hebben samengewerkt om een nieuw Godshuis van de grond te krijgen.

Weet u nog dat er bij ieder Gereformeerd gezin kauw-gum werd ingepakt, een filmster moest erbij! Hele dozen van 2000 stuks werden bij de mensen opgehaald. Iedereen die even tijd over had, ging kauwgum inpakken. Een mooie tijd was dat! En dan niet te vergeten de OPA-aktie o.l.v. de heren Bax en Peereboom. Jongens, wat werd er veel papier opgehaald en wat bracht dat een geld in het laatje.

Nadat de Opstandingskerk in oktober 1966 in gebruik werd genomen, brak er voor mijn man weer een drukke tijd aan met de nodige spanningen, want er kwamen heel wat hoorcommissies en toen er zo'n zeven beroepen uitkwamen, moest hij de knoop doorhakken en werd het beroep naar Wolfheze aangenomen. Op 13 november 1966 volgde ons af-

scheid van Monnickendam.

Het is voor ons een intens mooie tijd geweest. Veel vreugde, maar ook veel verdriet hebben wij als gezin t midden van u beleefd. Maar altijd was u, als gemeente, om ons heen en daar dank ik u nogmaals voor.

Goede banden hebben wij gehouden met onze eerste gemeente en met vreugde ben ik af en toe in uw midden. Dat Monnickendam ons nog niet vergeten was bleek toen mijn man op 2 juni 1970 plotseling overleed. Wat hebben wij een medeleven van u gekregen en uit de grond van mijn hart wil ik u nogmaals daarvoor dankzeggen!

Tot slot is mijn wens voor u dat de Gereformeerde kerk van Monnickendam, ook in het Samen-op-Weg proces, zegenrijk mag arbeiden en allen God alleen als Leidsman zullen aanvaarden.

BIJDRAGE door DS. LEEUWIS

Monnickendam: 16 november 1969 - 11 januari 1976

Wat is het geheugen toch een ingewikkeld en wonderlijk systeem! Omdat het informatie verwerkt, wordt het wel ver-

geleken met een computer. Om iets uit het geheugen van een computer op te roepen moet je een bepaalde code gebruiken. Als ik het woord "Monnickendam" intoets in de "computer" van mijn geheugen, waarom is dan het eerste beeld dat op het scherm verschijnt een aantal mannen van wie de achternamen niet meer dan vijf letters tellen: Mars, Klok, Abma, Kaars, Pronk?

We zitten in de studeerkamer van die fantastische pastorie aan de Nieuwe Zijds Burgwal. Ik weet niet wat we daar doen; ongetwijfeld vergaderen we. Waarom nu juist dat beeld het eerst?

Want later komen er veel meer. Het lijkt wel of het ene beeld het andere aanstoot en tevoorschijn roept.

Ik denk dat het komt omdat deze mensen (en er zouden er veel

*ds. J. Leeuwis, geb. 1941;
predikant te Monnickendam
1969, Rheden-De Steeg 1976,
Hoorn 1982*

de g.j.v. midden jaren '70, staande v.l.n.r.: Henk Klip, Jan v. Hanneke Feereboom, Martin Horjus, Nanda Reijnders, Manne Horjus, Henk Maas, Alex Klok, Klaas Reijnders, Jan Oussoren, Jerrite Itchelaar, Andries Zaalberg, zittend v.l.n.r.: Joop Oussoren, Arie Splinter, Alice Mul, Herman Smit, Wijbrand Oussoren, Thea Zandstra; op de grond v.l.n.r.: Johan Horjus, Theo Eppinga, Patricia Wursten, Wynne Prins, Heleen Maas, Lia Splinter, Wim Kersting, Wietske Eppinga, Marijt Oskam, Ada Keukenmeester, Marion Huis, Joke Middelbeek, Adri Pronk

meer te noemen zijn) niet alleen goede "medewerkers" waren binnen de Gereformeerde kerk van Monnickendam, maar omdat ze daarnaast of liever tegelijk ook persoonlijk met me meeleefden. Het werd nooit uitgesproken, maar ze voelden feilloos aan en lieten dat ook merken, wat je als beginnend predikant nodig had. Hoogdravende woorden als "supervisie" en "werkbegeleiding" werden daarbij niet gebruikt, maar het was "geïntegreerd" in de samenwerking en zo hoort het ook!

Het beeld van de gemeente als een grote familie dringt zich aan me op. Dat heeft natuurlijk ook negatieve kanten, maar die hoeven in dit bestek niet uitgemeten te worden! Bovendien zou ik dan echt moeten nadenken en ik beperk me nu tot de beelden die spontaan bij me opkomen. Dat zijn ook de herinneringen aan tragische gebeurtenissen. Daarvan heb ik er veel meegemaakt: het sterven van kinderen, ongevallen waarbij jonge mensen om het leven kwamen.

Achteraf denk ik: wat had ik in die situaties te bieden? Maar juist dan merkte je hoe belangrijk het is als er zo'n grote "familie" is, die meeleeft als er met iemand in de gemeente iets ergs gebeurd is.

Toen de evangelist Johannes over Jezus gepraat en geschreven had, merkte hij het ook: hoe langer je over Hem nadent, des te meer komt er in je geheugen boven en je raakt over Hem niet uitgepraat en uitgeschreven. In alle bescheidenheid: dat geldt in zekere zin ook voor de kerk van Monnickendam.

Mijn wens voor u op dit jubileum is, dat u nog heel lang herkenbaar bent als gemeente van deze Heer, zó dat anderen er niet over uitgepraat raken.

BIJDRAGE door DS. ERKELENS

Hoe lang zal de Gereformeerde Kerk nog nodig zijn ?

Onlangs begaf ik mij voor een theologische studiedag naar Kampen. Ik was daar nog nooit geweest. Ik had aan de Vrije Universiteit gestudeerd. Daar staat weliswaar een beeltenis van Abraham Kuyper, maar de sfeer van de gebouwen wordt toch meer bepaald door het materiaal waarmee zij zijn gemaakt: staal, glas en beton. De sfeer van Kampen echter riep historisch besef bij mij wakker. Of kwam het misschien ook door de figuur van prof. H.N. Ridderbos, wiens tachtigste verjaardag aanleiding was voor deze studiedag en die door zijn bijdrage aan de discussies en de afsluitende bijbelstudie over Johannes 12 een duidelijk stempel zette op deze dag?

Wat de reis betreft viel mij op dat je in Zwolle moet overstappen van de snelle intercity op een ronkende

dieseltrein. Ook deze trein rijdt de stad niet binnen. Het schrijven van deze bijdrage heeft daar wel iets van: even loskomen van het intercitynet, op weg gaan naar een historische plek, een reis waarvan het laatste stuk te voet moet worden afgelegd.

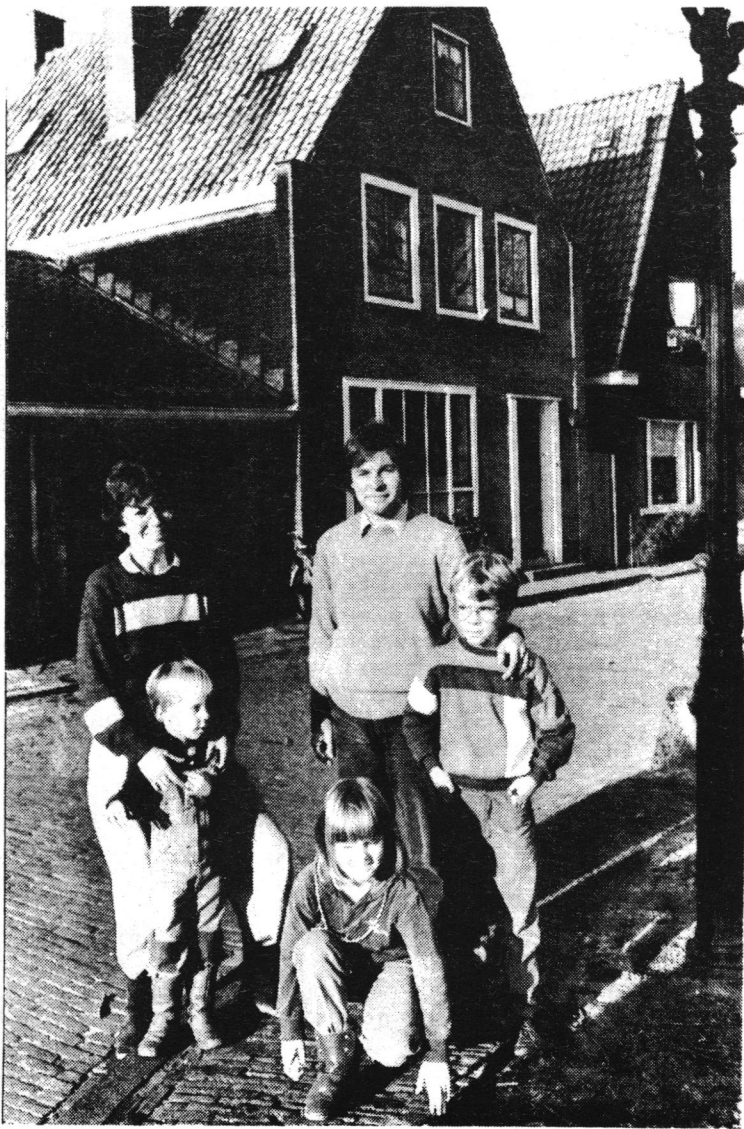
Terug dus in de herinnering. Toen ik zo'n twintig jaar geleden aan de theologische studie begon, was er een behoorlijke afstand, ja haast een wederkerig wantrouwen tussen de theologie en de kerk. Ook zelf voelde ik mij nauwelijks nog thuis in het Gereformeerde leven van mijn tienerjaren. Er ging een nieuwe wereld voor mij open. Er werd in die tijd gedemonstreerd voor vrede in Vietnam. Het was ook de tijd waarin Bas de Gaay Fortman voor volle zalen sprak en waarin Herman Wiersinga de Gereformeerde gemoederen tot hoge temperaturen bracht. Kortom, verrukkelijke tijden voor wie intens betrokken in het leven staat. Door de vernieuwing in het theologisch denken bleef bij mij toch de band met het Evangelie bestaan. Maar het bewustzijn was verruimd.

In de doctoraalfase kwam de vraag: hoe verder? Ik besloot me toch maar aan te melden bij de kerk. We wilden niet ver bij Amsterdam vandaan. Monnickendam was vacant. Misschien kon ik daar de studie dienstbaar maken aan de praktijk. Volgens de toenmalige beroepingscommissie was er in Monnickendam wel enige openheid voor nieuwe ideeën. Wat mij te wachten stond liet zich niet voorspellen. Dat een kerkeraadslid mij vroeg of ik bij verschil van mening bereid was mij te onderwerpen aan de kerkeraad, gaf mij wel te denken, maar het ontmoedigde mij niet. Ik was jong en wilde aan het werk.

Er was in het Gereformeerde leven veel aan de hand. De synode had zich bezonnen op de discriminatie van homoseksuelen. In Monnickendam wilden sommigen deze kwestie liever onder tafel houden. Maar dat lost natuurlijk niets op. Gelukkig kreeg de kerkeraad de moed hierover studie te maken en voorstellen te doen.

Later kwamen ook de vragen van het Schriftgezag en ook andere geloofs- en samenlevingsvragen vroegen om visie en beleid. Niets uit de weg gaan en alles open op tafel leggen, daar kom je het verste mee. Zelfs botsingen of misschien wel juist botsingen kunnen veel aan het licht brengen en bij een positieve houding verrijkend en opbouwend zijn.

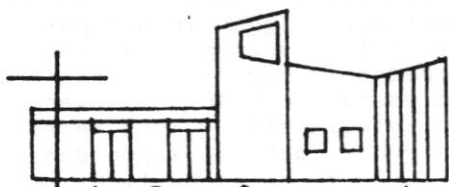
Zo waren er vragen rondom de betekenis en de beleving van het Avondmaal. Ook de vorm van de viering en de deelname van kinderen daaraan kwamen op de agenda. Er werd een werkgroep ingesteld. Ook kwamen er platformgesprekken over vrede en ontwapening. De honger in de wereld kreeg aandacht via het werelddiakonaat. Er kwam ook een liturgische zanggroep voor het Kyrië, het Gloria en de Avondmaalsliturgie. In samenspraak met de scholen kwam

*het gezin Erkelens voor de in 1957 gebouwde pastorie
aan de Nieuwe Zijds Burgwal; ds. M. Erkelens, geb.
1947, predikant te Monnickendam 1978, Alkmaar 1985*

tevens een verzameling van kinderliederen tot stand. Alles kwam in een keurig liturgieboekje te staan. Dat in die tijd ook de kop van het kerkblad veranderde was slechts een markerende bijkomstigheid.

DE KERKTIEF

contactblad
van de Gereformeerde Kerk te Monnickendam

Dwars door alles heen was er ook nog de groei van het Samen-op-Weg proces. En er kwam een werkgroep met voorstellen voor de kerkeraadsstructuur.

De zevenjarige periode dat ik in Monnickendam heb meegewerkt is in elk geval geen rusige tijd geweest. De tijd was er ook niet naar. Er moest veel gebeuren. Gelukkig werd ook het Evangelie verkondigd en gevierd. Zelfs de catechismus werd nog aan de orde gesteld. In de allerlaatste periode was er bezinning op het werk van de Heilige Geest. Dat had eerder gemoeten.

Zoals gezegd, botsingen konden niet uitblijven. Toch hebben wij, naast pijnlijke ervaringen - wie gevoelig is, is nu eenmaal ook kwetsbaar - ook veel vreugde in Monnickendam beleefd.

Zo herinner ik mij de gezamenlijke zendingsdienst in de Grote Kerk, het ontstaan en de groei van het kinderkoor - muziek betekent veel voor mij - het lied uit de musical van 1984 "Samen gaan wij Kerstfeest vieren" heeft op mij onvergetelijke indruk gemaakt, de Bethlehemcantate van de grote cantorij, het presentatieconcert van Piet Wiersma, fantastische herinneringen!

Minder opvallend maar ook waardevol waren de inleidingen voor de g.j.v. en de opbouw van het catechese-team.

Een hele mooie herinnering vind ik ook het hartelijke en spontane applaus dat Gerda Zandstra kreeg toen ik haar op de zondagmorgen na het examen bij het begin van de dienst feliciteerde met haar slagen voor het examen kerkmuziek. Trouwens, speelt ds. Soeting nog wel eens in de avonddienst als Gerda naar het Avondmaal gaat?

Aardig was ook de bustocht naar de vredesdemonstratie in Den Haag. Op de achterste bank zat ik naast de burgemeester en op de terugweg spraken we over de inpoldering van de Markerwaard. Dat moest maar niet gebeuren. Juist de aardigheid van dit soort contacten mis ik nu ik predikant ben ik een steeds massaler wordende nieuwbouwwijk.

De diepste en mooiste herinneringen liggen in het persoonlijk pastoraat. Het is en blijft voor mij het mooiste dat je als predikant en medemens mag ervaren als je meemaakt dat mensen die zijn vastgelopen in hun leven - hun verdriet, hun angst, hun teleurstelling, hun relatie met God, hun relatie met anderen - toch, gedragen door de trouw van God weer verder groeien en nieuw licht ontvangen op hun levensweg. De boodschap van het evangelie, namelijk de blijvende trouw van God, door het leven en het sterven heen, blijkt dan een diepe realiteit te zijn.

Dat brengt mij tenslotte bij de vraag boven deze bijdrage. Hoe lang zal de Gereformeerde Kerk nog nodig zijn? De kerk dankt haar ontstaan en haar voortbestaan aan de trouw van God. Trouw aan het Evangelie bracht mensen in de vorige eeuw buiten de kerk waarin ze waren opgegroeid. In zo'n periode kan een nieuwe kerk, helaas, nodig zijn. Onze tijd is een andere tijd. Ook onze tijd kent trouw en ontrouw. Er is ontrouw van mensen die de kerk verlaten. Maar er is ook de ontrouw van mensen die niet vragen naar het waarom daarvan. Er is ook de pijn van de kerkverlating. Sommigen hebben psychische schade opgelopen in de groei van hun persoonlijkheid door eenzijdige nadruk op het menselijk falen. "Schoon mijn zonden vele zijn", leerden we thuis en: "misvormd door duizend zonden", leerden we op school. Anderen hebben door altijd nuttig te moeten zijn nooit geleerd om van het leven te genieten. Weer anderen hebben door altijd vriendelijk en opgewekt te moeten zijn nooit geleerd te luisteren naar hun gevoel. Herstel voor deze pijn die mensen in zich meedragen kan er zijn als mensen weer iets kunnen ervaren van wat de bedoeling is van het kerk-zijn: plek waar de trouw van God wordt verkondigd, gevierd en beleefbaar wordt gemaakt.

In zijn goedbedoelde boekje "Gereformeerd of knettergek" schrijft ds. A.A. Spijkerboer: "Gereformeerd is de kerk die leeft bij het feit dat God in Christus genadig is, dat God dit in Zijn Woord bekend maakt en dat God door Zijn Geest die genade werkzaam laat worden in het leven van mensen". Dat vraagt ook in onze tijd visie en beleid. Is daar een aparte Gereformeerde Kerk voor nodig? Zal het niet veelmeer nodig zijn dat mensen samen leren antwoorden op de trouw van God? Dat mensen samen leren levensvreugde te vinden in de dienst aan het

komende Koninkrijk?

In Evangelisch Commentaar van 15 januari 1988 stond over goed omgaan met elkaar: goed wil zeggen dat a) mensen niet onnodig worden beschadigd; b) de zaak waar het om gaat zo goed mogelijk tot z'n recht kan komen en c) de kansen op verdere samenwerking worden verbeterd. Daar hoort bij dat je de ander niet zo benadert dat hij niet meer in staat is te reageren zoals hij eigenlijk wel zou willen en daar hoort bij dat we ons voortdurend bewust zijn dat ook bij de ander waardevolle gezichtspunten aanwezig kunnen zijn. Dat zal voor Gereformeerden niet meevallen. Maar het is te leren.

Mij heeft de ervaring geleerd dat wie deelneemt aan de moeite van het kerkzijn ook deelt in de vreugde van het kerkzijn. Laten we zo kerk zijn dat ook jongeren dat aan ons kunnen merken. Trouw aan het Evangelie is ook voor onze tijd van beslissende betekenis. Daarover ging het honderd jaar geleden, maar daarop komt het ook aan in onze tijd! Want Samen op Weg wil zeggen samen dienstbaar zijn aan de kerk van de toekomst.

De reis naar Kampen maakte me duidelijk dat ook nu theologie inspirerend kan zijn. Maar alleen samen kunnen Christen en Kerk van Christus zijn: oecumenisch, plaatselijk en mondiaal.

Ook de terugweg gaf te denken. Op eigen benen gaan, op weg naar de plek waar je taak ligt, via de dieseltrein aansluiting vinden op de grote lijnen van het leven. Voor het kerkzijn zijn ze alle drie belangrijk. En ook, dat de wissels op tijd zijn goedgezet.

Laat dankzeggend de bede om wijsheid niet ontbreken.

SLOTWOORD door DS. SPRONK

De dag waarop ik bevestigd werd als predikant en intrede deed in Monnickendam, 2 februari 1986, was het precies honderd jaar geleden dat de eerste kerk in Doleantie ging, namelijk de kerk van Kootwijk. Dat schept een band.

Wroetend in de geschiedenis van onze honderjarige kerk ontdekte ik dat ik twee voorgangers heb die net als ik de doctorstitel dragen (ik promoveerde in april 1986 op een proefschrift over voorstellingen over het zalige leven na de dood van Israël en de omringende volken). Beide predikanten, ds. Koppenaal en ds. Ubbink, zijn geschorst. Dat zet je aan het denken. Deze twee zo heel verschillende ontdekkingen zijn misschien wel symbolisch voor mijn ervaringen als beginnend predikant in Monnickendam: ik ben van de kerk gaan houden en ik heb haar beperkingen leren zien. Het is een spannende aangelegenheid.

ds. K. Spronk, geb. 1957, predikant te Monnickendam 1986; naast hem één van de nieuwe kanselkleden

Als je daar midden in zit, kun je niet tot een weloverwogen oordeel komen. Dat zal ik ook niet proberen te geven. Ik wil slechts enkele zaken noemen die op dit moment bij mij boven komen:

- de gemeente: het verbaast mij nog steeds hoe snel we daarin zijn opgenomen en hoeveel je met elkaar kunt delen aan blijdschap en verdriet, hoe intens je met elkaar kunt leven;
- de kerkeraad: ik heb een hekel aan vergaderen, maar de

ontspannen en soms zelfs kameraadschappelijke sfeer zorgt ervoor dat ik doorgaans met plezier naar de kerkeraadsvergaderingen toe ga;

- de oecumene: wat fijn dat je zo nauw kunt samenwerken met je collega's en dat de muren tussen de kerken zo laag geworden zijn. Het was voor mij trouwens een bijzondere ervaring om deze keer als Gereformeerde de meest conservatieve van het stel te zijn. Dat was in mijn vorige woonplaatsen wel anders;

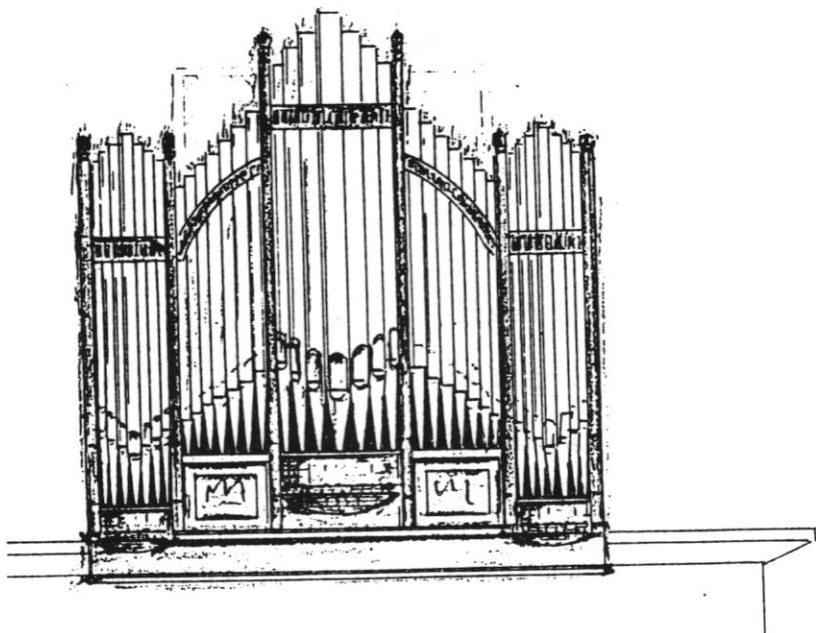
- kanselkleden: ik geniet elke keer weer van de originele en veelzeggende kanselkleden die de afgelopen jaren op initiatief van de vrouwencontactgroep en onder leiding van Marleen Engeler gemaakt zijn;

- Heilig Avondmaal: het is droevig dat jarenlang spreken over de betekenis van dit sacrament, over de toelating en de vorm een verkeerde en heel moeilijk te doorbreken spanning rond de viering hebben opgeroepen. Vroeger hoorde het bij de tucht dat gemeenteleden werden afgehouden van het Avondmaal. De manier waarop men nu wordt verhinderd is geen verbetering;

- de vele initiatieven voor en door jongeren in de kerk: in de eredienst, rond catechisatie en in bijzondere projecten zoals de reis naar Taizé en de reis naar Ecuador doen heel de gemeente goed;

- het orgel: gelukkig krijgt de Opstandingskerk nu ook het orgel dat daar past. Een waardig kado voor de honderdjarige. Het oude orgel werd immers ook aangeschaft ter gelegenheid van een (het 25-jarige) jubileum. Want

daarvoor is de kerk er toch ook: om door alle tijden heen de lofzang gaande te houden.

schets van het front van het orgel dat in 1990 in de Opstandingskerk zal worden geplaatst door de firma Hendriksen & Reitsma, waarbij gebruik gemaakt wordt van pijp materiaal uit het oude orgel; ook het ontwerp voor het front is geënt op het werk van de voormalige orgelbouwer Standaart

INHOUD

Woord vooraf	blz. 3
Ter inleiding	4
Rond het ontstaan	5
Op eigen benen	18
Broek in Waterland	26
De periode tot 1943	31
De periode vanaf 1943	43